MARS *et* HISTORIA

24e Jaargang nummer 5 - september/oktober 1990

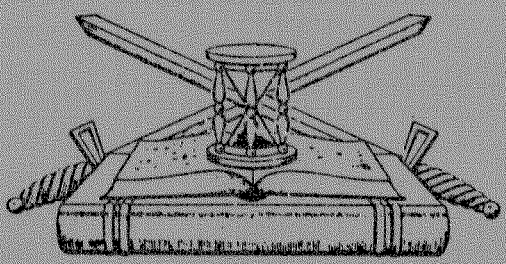

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter: F.J. van Lier, 1e Secretaris:** Mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** Jhr.Mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael. J. van den Berg, B.C. Cats, H.F. Fabri, C.N. Nicolas.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Vice-voorzitter:** Herenstraat 9, 4116 BK Buren. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. *f* **35,00**, te storten op rek.nr. **65.82.12.125** van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.

03447, 3.00

SAMENSTELLING REDAKTIECOMMISSIE:
J. van den Berg, H.F. Fabri, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Ledenadministratie: Mevr. P.H.Th. Dumon, Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' vóór 1813 olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage 070-3251955
ná 1813 olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962

(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588

(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-3873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn 055-661706

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Händelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-3886566

(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012

(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, De Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-3246568

(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv. A.F. Lancker, Weidemolen 56, 1703 TB Heerhugowaard 02207-43171

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-3946539

(10) 'NAPOLEONTICA' olv Joh. Schaede, Wouwermanstraat 31III, 1071 LW Amsterdam 020-6624311

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv D.E.J. Stoot, De Wouden 87, 9405 HC Assen

(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk 05118-2524

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patlijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage

(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv B.E. Stuit, Middelzand 2711, 1788 CM Den Helder 02230-44649

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn 055-553839

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Eekhoornrade 50, 2544 VB 's-Gravenhage 070-3679631

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
Dr. P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332

(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-3248495

(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv drs. M.J. Lohnstein, Vondellaan 15, 6881 MC Velp 085-618696

(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624
J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815

(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt bestellen bij J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda, tel.: 01820-34283.
Losse nummers (inclusief portokosten) *f* 6,75, over te maken aan de penningmeester. Lustrumnummers (5/81 en 5/86) *f* 12,50 (inclusief portokosten). Themanummer 40/45 (3/90) *f* 10,- (inclusief portokosten).
Enveloppen 'Nederlandse schilders van militaire taferelen' *f* 6,- per stuk (inclusief portokosten) overmaken op postgiro 3141628 t.n.v. H. Muller te Breda.
Verkrijgbaar zijn de nrs. 2 (W.C. Staring), 3 (J.W. van Oorschot), 4 (A.M. Luyt) en 5 (H.M. Krabbé).

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

M.C. van der Hoog: In memoriam Jonkheer Marie Johan Texeira de Mattos
L. Schuitemaker: Een weinig krijgshaftige verschijning
Drs. R.P. de Graaf: Het konflikt Zeeland bewester Schelde tot en met het verdrag van 1256 (3)
C.A. Heshusius: Curieuze foto KNIL-cavalerie anno 1941
Kl. Sierksma: De Duitse nationale en Duitse oorlogsvlag
Lezers schrijven
Boekbesprekingen/Boeken Kort
Bestuursmededelingen

Het november/decembernummer is geheel gewijd aan het 325-jarig bestaan van het Korps Mariniers.

Voor de excursie naar Brussel op 24 november a.s. zijn nog een beperkt aantal plaatsen beschikbaar.

BELANGRIJK

10 november a.s.

JAARVERGADERING
RUILBEURS-VEILING

in het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg
Zie het juli/augustus nummer!

Op de voorkant en de volgende bladzij:
Jonkheer Marie Johan Texeira de Mattos (Foto: M.C. van der Hoog)

IN MEMORIAM

Jonkheer Marie Johan Teixeira de Mattos
Eerste Luitenant b.d. 15e Huzarenregiment
'Königin Wilhelmina der Niederlande'
Rechtsridder der Johanniter Orde in Nederland

Op 20 juli 1990 overleed op 93-jarige leeftijd te Madrid Jonkheer Marie Johan Teixeira de Mattos, de laatst nog levende officier van de 'Wandsbeker' huzaren. Teixeira op 9 oktober 1896 in Rotterdam geboren, bracht zijn jeugd in Amersfoort door. Zijn vader, arts, woonde aan de Heiligerbergerweg tegenover de kazerne der bereden wapens, later genaamd Prins Willem III kazerne.
Het gezin bestond uit ouders en drie zonen, die zich vaak op de kazerne verpoosden. Met vele officieren werd contact onderhouden. Het was Godin de Beaufort, die met zijn paard 'Mascot' naam had gemaakt door zijn rit Amsterdam - Wenen en rijles gaf aan de jonge Teixeira's. Zijn oudste broer werd reserve-officier bij het 1e Regiment Huzaren. Teixeira, die dit voorbeeld wilde volgen, werd echter op zijn rechter oog afgekeurd. Zoals in die tijd wel meer gebeurde bestond er de mogelijkheid om in Duitse of Oostenrijkse dienst te treden. Op voorspraak van de Koningin vertrok Teixeira op zijn 17e in oktober 1913 naar Berlijn. Hij volgde een cursus op het Militär-Vorbereitungs-anstalt Berlin-Groszlichterfelde en slaagde voor het examen, mede door zijn talenkennis. Zijn verblijf op Eton kwam hem nu reeds te pas. Vervolgens werd hij ingedeeld bij het 3e Eskadron van het 15e Regiment Huzaren te Wandsbek. Het regiment werd vrij snel naar België gedirigeerd en Teixeira volgde zijn mobilisatie-bestemming bij de 3e Regiment Kurassiers te Koningsbergen in 'Oost Pruisen', teneinde niet aan hetzelfde front te vechten als zijn broer in Nederlandse dienst. Echter in november werd bekend dat het 15e Huzaren Regiment uit België zou worden teruggetrokken en een bestemming aan het oostfront zou krijgen. Teixeira vroeg en kreeg toestemming zich weer bij zijn oude regiment te voegen. 'Fernpatrouilles' was de belangrijkste taak, die de pelotonscommandant Teixeira kreeg. In mei 1916 gaat hij enkele weken met verlof naar Nederland. Daarna terug naar Rusland, Galicië, Boekarest, dan weer terug naar Litouen en Wit-Rusland.
11 November 1918 is het afgelopen. Pas op 2 februari 1919 komt het '15e' in Wandsbek aan. Daags daarop reist hij naar Nederland. Zijn militaire carrière is abrupt geëindigd. De na-oorlogse jaren zijn vol avontuur. Trektochten te paard over de pampa's van Argentinië en de jachtritten van Maarsbergen. Op 19 maart 1925 huwde Teixeira in Madrid Carmen Guillermina Pura de Alguer y de Mico. In 1932 werd de enige zoon geboren. De contacten met Prins Hendrik bleven gedurende al deze jaren bestaan. Gedurende de Tweede Wereldoorlog wist hij naar Spanje uit te wijken. Het 'Generaal Hoefer' museum werd in 1974 verrast door zijn schenking van prachtige uniformen. Zie ook in het jaarboek Armentarium.
Hopperus Buma heeft een uitgebreid artikel aan hem gewijd, dat posthuum in de VOC mededelingen is geplaatst. Vanaf die tijd woonde ik in Den Haag. Als Teixeira één of twee maal per jaar naar Nederland kwam logeerde hij op de Haagse Club. Meestal aten we de eerste avond bij ons thuis en enkele dagen later in de stad. Ook de VOC lunch was een vast punt van het programma. Na het overlijden van zijn Carmen, eind 1989,

verslechterde zijn gezondheid vrij snel. In april bezocht ik hem in Madrid. Hij hoopte het glas te kunnen heffen op Hare Majesteits Ambassade ter gelegenheid van de verjaardag van de Koningin. Maar 's avonds na ons vertrek werd hij in het ziekenhuis opgenomen. Zowel mijn vrouw als ik en ook hij hadden het gevoel dat dit een laatste weerzien was. Nu is het dan zover. 'Adieu alter Kamerad'.

M.C. van der Hoog

L. SCHUITEMAKER

Een weinig krijgshaftige verschijning

Rond 1900 bleek dat, vooral in verband met het stellen van en het toezicht houden op eventuele inundatiën in tijden van oorlogsgevaar het vaste korps Opzichters van Fortificatiën te klein was om één en ander naar behoren te doen verlopen. Derhalve werden een aantal burger-ambtenaren, werkzaam bij de Genie alsmede enkele opzichters van Rijkswaterstaat, die uit hoofde van hun (vredes)werkzaamheden reeds met deze materie vertrouwd waren, aangezocht om bij mobilisatie als 'buitengewoon opzichter van fortificatie' (1) onder de wapenen te komen.

Bij hun aanstelling ontvingen zij van Rijkswege een tuniek met rangsonderscheidingstekenen in één der opzichtersrangen alsmede een kepi. Een militaire pantalon was er niet bij. In 1906 stelde de Minister van Oorlog, bij de invoering van het nieuwe Genie-uniform met één rij knopen, de Koningin voor 'uit oogpunt van kostenbesparing' de buitengewoon opzichters geen tuniek meer te verstrekken, maar een op de burgerkleding te dragen armband. Dientengevolge lezen we dan ook in het KB van 6 maart 1906 nr 82 (2):

> 'Buitengewoon Opzichters van fortificatiën dragen bij werkelijken dienst in tijden van oorlog of oorlogsgevaar een kepi als voor de opzichters van fortificatiën vastgesteld; voorts om den linkerarm een lossen band van donkerblauw laken, waarop in goud geborduurd een helm en daaronder voor de verschillende rangen der opzichters, onderscheidenlijk het cijfer 1, 2 of 3 en voor de hoofdopzichters een liggende streep van vijf centimeter lengte en één centimeter breedte.'

Aldus uitgedost kwamen de buitengewoon opzichters dan ook bij de mobilisatie in 1914 in dienst. Evenwel reeds na enkele weken kwam er een einde aan de 'beschamende vertoning' en werden ook de buitengewoon opzichters volledig geüniformeerd. Volgens Kooiman (3) werd deze volledige uniformering mede ingegeven door het feit dat de Duitse troepen in België zeer streng optraden tegen personen die niet ondubbelzinnig als militair herkenbaar waren.

Noten:

1. Naast de 'buitengewoon opzichters' was er in het leger ook een enkele 'reserve-opzichter'. Dit waren oud-opzichters van het vaste korps, die (voortijdig) de dienst onder aanvaarding van reserve-plichten hadden verlaten.
2. In 'Uniformen en Emblemen' van M. Talens wordt dit KB niet genoemd, waardoor de kepi niet is vermeld. (blz. 225).
3. Zowel de titel als enkele andere details zijn ontleend aan Kooimans 'De Nederlandsche Strijdkrachten en hare Mobilisatie in 1914', Aflevering 29 blz. 917.

DRS. R.P. DE GRAAF

Het konflikt Zeeland bewester Schelde tot en met het vedrag van 1256 (3)

MEI

De poorters die in 'de eerste weke van den meye' de wacht hielden op Zierikzeese St. Lievensmonstertoren en in N.O. richting over het eiland der duiven tuurden, zagen ongetwijfeld tot hun schrik 'se comen op Greveninghen.' Op 11 mei vertrokken uit Brugge verse Vlaamse effectieven (Sabbe schat hun aantal op tenminste tussen de 2000 en 2600 man). Voordat de belegeraars deze versterking bereikt hadden, waren ze flink tekeer gegaan. 'An den avont dat men int lant Bernen sach menighen brant. Up de huse harentare (hier en daar) . . . Want men bernde al Scouden dure (door).' (77) De poorters waren er in geslaagd tijdens twee snelle uitvallen de zeer strategisch gelegen burcht/vuurtoren te Borndam even ten Zuiden van de stad te verwoesten. Niet lang daarna verliet Willem Zierikzee. Hij droeg het commando over aan Boudewijn van Ierseke en Jan van Kruiningen; zelf zou hij in Holland een ontzettingsleger mobiliseren. Hij ontsnapte uit de bedreigde stad op Hemelvaartsdag en arriveerde te Dordrecht waar hij op feestelijke wijze werd ontvangen en waar blijde burgers met fakkels en lantaarns aan hun huizen lichtkransen in de donkere straten wierpen 's avonds na zijn aankomst.

Opnieuw is het Melis Stoke die vrij uitvoerig verslag doet van de gewelddadige gebeurtenissen in Zierikzee na het vertrek van Willem III en net als latere kroniekschrijvers volgen ook wij zijn relaas. (78) Gwijde van Namen meende net als tijdens het eerste beleg van de stad, dat hij met een zware aanval zijn doel kon bereiken. Hij legerde zijn troepen aan de havenzijde, tegenover de poort en op de noordelijke oever van de Goude. Aan de overkant lagen de Zeeuwen die Gwijde steunden. Gwijde was nogal wat van plan: hij liet evenhogen bouwen, 'vijf brugghen Die op wielen ghingen vort' en op 17 punten provisorische dammen van stro over de stadsgracht en Goude aanleggen teneinde de stad te kunnen benaderen.

Onderwijl duelleerden de sprieten, oestellen, blijden en catten van binnen en buiten de stad met elkaar.(79) De Zeeuwen schoten met een blijde; de Vlamingen met twee. Tijdens dit bombardement raakten de Vlamingen de Dominicankerk met een steen van 300 pond. Een meesterschutter uit de stad vuurde dit exemplaar niet onverdienstelijk terug: 'Als dander te halven hadde ghewonden (de Vlamingen het touw van hun blijde hadden opgewonden) Trac hi de clinke ende werp uut - De steen maecte groet gheluut - Ende raecte twindas metten steen en . . . vloech al te sticken Hi raecte den (Vlaamse) meester.' Wanneer huizen door brandende pijlen geraakt werden, snelden de vrouwen toe. Ook maakten ze zich logistiek nuttig, wanneer tijdens zware gevechten de mannen op de transen streden, zeulden ze het plaveisel van de straten naar boven. Tevens waren op zulke penibele ogenblikken werken van barmhartigheid te verrichten: 'Men trac de lude (lieden), bi dreen bi tween, Weder achter seer ghewont.' Hoeveel aanvallen de Vlamingen die weken hebben uitgevoerd is niet bekend. Of er een ernstig voedseltekort in de stad was evenmin. Voor de dieren was niet veel stro beschikbaar want ze aten 'van den bedde stro' en 'van den huse dac'! Eindelijk hadden de Vlamingen hun als definitief bedoelde aanval ingezet en wel rond het middaguur 'doe de porters saten ende aten'. Door ervaring wijs geworden richtte Gwijde zich niet meer op een bepaalde poort, maar 'tallen porten tenen

male' werden bestormd. 'Men sloech de clocke' en de poorters snelden naar hun posten. Getroffen door vijandelijke artillerie vielen onder hen de eersten, 'ghescoten dor thovet'. De evenhogen rolden naar hun plaatsen en over de dammen naderde Vlaamse en Zeeuwse infanterie. Terwijl ze oprukten werd voor een stevig dekkingsvuur gezorgd. 'Daer vloech so menich scerp pijl ende Van sterken hoestallen ende boghen . . . Dichter dan oft waren bien (bijen)'. Na veel strijd en bloedvergieten trokken de aanvallers eindelijk terug. Onmiddellijk sprongen enkele verdedigers van de stadswal en haalden zoveel koren uit het water als nodig was voor de veestapel.

Voor de teleursgestelde Gwijde was dit de aanleiding om verdere offensieve akties stop te zetten. Dan maar uithongeren. Nog een laatste wapenfeit kan van deze maand worden vermeld, namelijk de verwoesting van een Vlaamse catte. Deze was gekonstrueerd voor de laatste aanval, 'So groet, so hoech ende so sterc Was dat vermaledide werc', dat de vijand precies kon zien wat in de stad gebeurde. De Vlamingen hadden haar achtergelaten op een vlot 'bi der grachte gedreven . . . Ende stont van der muren nort'. Ze lag dus aan de Vlaamse zijde waar de Goude in verbinding stond met de stadsgracht. Op een avond wist een meesterschutter uit de stad met vurige pijlen het verwenste objekt te raken. 'Brinct water!' schreeuwden de Vlamingen, die zich in de catte bevonden. Zij die met hun emmertjes kwamen blussen moesten vliegen, want de Zierikzeeërs 'hebben alle niet vergheten Des spels, des si te voren ploen (voordien speelden) . . . Men warp (uit de stad) met bliden (blijden) in dat warc, Dat so hoghe sloegh de brant, Dat ment sach in Hollant; Tusschen Vlaerdinghen ende Sciedamme Sach men besceidelike (heel klein) de vlamme'.

Zo zie je maar bij Stoke: de één z'n dood is de ander z'n spel.

Toen Willem III in Schiedam (waar hij begin juni naar toe was gegaan vanuit Dordrecht) werd meegedeeld, dat het vuur werd veroorzaakt doordat de Vlamingen de stad brandschatten, was hem de schrik om het hart geslagen. Snel kwamen boden uit de stad hem geruststellen - opvallend dat hij wel vaker boden al dan niet met brieven uit de stad kon ontvangen. Willem was in Dordt zeer aktief geweest. De te Kortrijk vernederde aartsvijand van Vlaanderen, gepersonifieerd in koning Filips de Schone, wilde niets liever dan wraak, zeker nu de mogelijkheid zich voordeed om de Vlamingen op twee fronten te bestrijden. Zodoende voer admiraal Reynier Grimaldi naar Dordrecht. Afgesproken werd dat Grimaldi terug zou gaan voor maritieme versterkingen, terwijl Willem de heervaart zou gebieden om zijn 'vazallen' tot het verrichten van krijgsdienst, de zogenaamde heerban, op te roepen. Grimaldi was, typisch voor de Franse slag, nalatig in het op tijd nakomen van zijn afspraak. Ongeveer in de eerste week van juli zou Grimaldi met de zijnen in Schie arriveren. Nadat Willem gezwind een bode naar het Zuiden had gestuurd, verscheen na enige tijd tot Willems grote opluchting een smaldeel op de Maasvlakte, bestaande uit 11 galeien van Grimaldi en 38 grote schepen (w.o. 8 Spaanse koopvaarders) onder bevel van Jan Paydroeghe.

AUGUSTUS

In Schiedam is de vloot nooit aangekomen: er brak noodweer uit en ze moest bij Bornes voor anker. Voor Willem zat er weinig anders op dan Grimaldi maar tegemoet te komen, een levensgevaarlijk karwij, waarbij een kogge op de Merwede door midden brak. Via de werven bij Scarden ging de vloot het Haringvliet op. Opnieuw begon het te stormen en eerst op de vierde dag werd de Grevelingen bereikt. Daar werden vuurbakens in de masten bevestigd om de poorters te Zierikzee 's nachts een hart onder de riem te steken.

Op de vijfde dag werd op de Sonnemaer, een brede doorgang tussen de banken Bommene en Dircslant, een vlootindeling gemaakt. (80) Ze voeren niet over de Noordzee naar Schouwen, maar, om zo te zeggen 'binnendoor', over waterwegen, die tegenwoordig niet meer bestaan. Dankzij het werk van de Franse chroniqueur Guillaume Guiard uit 1306 (net zo oud als Stoke) hebben we wat

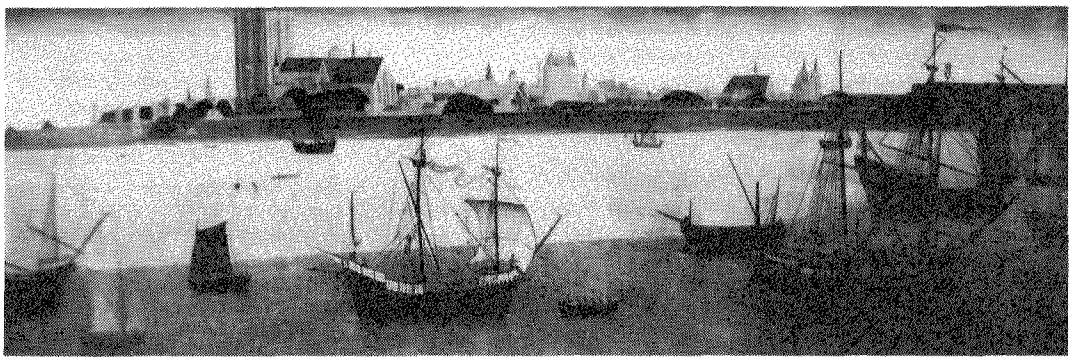

Gezicht op Zierikzee, 1506. (Gemeentemuseum Zierikzee)

meer inzicht in deze reis. Het was niet Paydroeghe, noch graaf Willem, zoals ten onrechte bij Stoke, maar Grimaldi die het opperbevel op zich had genomen. Hij formeerde vier onderdelen van respektievelijk 15, 15, 14 en 11 schepen. Er waren slechts 6 Hollandse schepen zwaar genoeg bevonden en deze voeren in het eerste flottielje. Vanwege de gebeurtenissen van zondag de 9e augustus zij opgemerkt dat de galeien de achterhoede vormden.
Zover zijn we nog niet. De zesde dag was de vloot ter hoogte van Drieschor, het vroegere noordelijke deel van Duiveland. De moeilijkste fase zou nu aanbreken: acht dagen, waarbij de vloot al *op de Goude* was, maar nauwelijks vier mijl vorderde en Bettenweerde gepasseerd kon worden. Oorzaken: windstilte en een sterke tegenstroom. Het tempo van de 44 koggen en koopvaarders lag zo laag, vergeleken met de galeien, dat kleinere schepen de grote sleepten. (81)
De bemanningen hadden reden tot klagen. Aangezien de afstand normaal in een of twee dagen kon worden afgelegd, was geen fouragering voor de twee weken die het langer duurde geregeld. Proviand was weliswaar bijbesteld, maar zou pas 's zondags arriveren. De Vlamingen hadden echter niet stil gezeten. Gwijde wist van dag tot dag waar de aanvallers zich bevonden. (82) Ook op de genoemde zondag had Gwijde een aantal schepen uitgerust en derwaarts gestuurd. Deze voeren oostelijk 'neffens Duvelant' met een grote boog om de naderende vloot heen. Op de Grevelingen aangekomen zagen ze voor zich in de verte vier met proviand geladen koggen naderen. Aan boord bevond zich 95 vaten bier, zoute zalm en vlees. Ze kwamen uit het Westen en zetten uiteraard koers naar de Goude, want daar was, zoals gezegd, de Hollandse vloot. Snel trachtten de Zeeuwen ze de pas af te snijden, maar de galeien uit de achterhoede van de vloot hadden ze ontdekt en roeiden vlug terug. Bij Drieschor of bij Schouwen werden de Zeeuwen door de galeien 'int dijcwater' gedreven. Daarop kozen ze een andere weg, 'Doer ene creke te royen (ze roeiden met hun koggen)' kregen ze wederom de koggen met proviand in zicht en voordat ze door de galeien ingerekend werden, wisten de Zeeuwen de kogge met bier buit te maken. Het is nog maar de vraag of de in hun dorst smachtende Hollanders de overige drie ladingen wel binnen kregen, want er staat slechts: 'Entie drie ontfloen (ontvluchtten) nu hiere.' (83)
Later op de dag voerden de galeien represailles uit. Iedere Zeeuwse kogge die het waagde buitengaats te verschijnen werd aangevallen door de snelle galeien. Sommige bemanningen sprongen van hun schepen en trokken de koggen achter zich aan een zandbank op. Dit lukte niet altijd, want 'daer dreven cogghen sonder man'. Er zat hoe dan ook schot in de zaak, zoals het treffend in de Gentse annalen staat, 'iedere dag op het getij (naderden) ze beetje bij beetje Gwijde's vloot. (84)

St. LAURENSDAG

Gwijde en Grimaldi waren ter zee niet erg aan elkaar gewaagd. Nu is het achteraf makkelijk praten, maar het is goed er op te

wijzen dat Grimaldi veel gevechtservaring had opgedaan in de laatse jaren van de 13e eeuw in de strijd tussen Sicilië en Napels - hij was ook een Italiaan. Gwijde van Namen was daarentegen nog dermate onervaren, dat zijn broer Jan hem voor zijn vertrek uitdrukkelijk had opgedragen niet als eerste aan te vallen. Jan had uit de berichten van de uitgevoerde verkenningen opgemaakt dat de vijand over meer grotere schepen beschikte dan zijn broer. Bij enteringen hadden de Hollanders veel tactisch voordeel: hogere boorden; de kastelen op boeg en brug, de 'bootjens of Coques': de manden in de masten, alles was superieur aan de Vlamingen. (85) Wanneer Gwijde geduldig op de banken in de haven en in de Goude bleef was hij, met naar schatting ongeveer evenveel soldaten als de Hollanders, ongenaakbaar voor schepen met een grotere diepgang.

Nadat de Hollanders en hun bondgenoten - die ik kortweg 'Hollanders' noem - de heilige Laurentius om bijstand en voorspraak hadden gebeden, gingen ze op een bijna windstille en mooie maandagmorgen op de tiende dag van augustus de havenmond van Zierikzee binnen. (86) Gwijde werd gebonden, doordat hij de belegering onderwijl slechts ten koste van vele troepen, kon voortzetten. Hij bevond zich met zijn vloot 'lancs den sande, ende dwers den diepe'. Hij sloot de toegang tot de haven af; zijn lichtere schepen lagen aaneengebonden vooral op zandbanken op de noordelijke oever, teneinde zijn kamp af te schermen voor de vijand. Op de rechterflank had Paydroeghe pech: 'Met vier scepen tesamen bonden, Bleef (hij) sittende ten zelven stonden Up enen zande vor de port, Dat leghet van der havene nort.' (87) Een flinke tegenvaller en het is te begrijpen dat Gwijde de verleiding moeilijk kon weerstaan om deze statische kolossen uit te schakelen. De Vlamingen vulden - het was omstreeks 11.00 uur, ruim een uur voordat de eb maximaal zou zijn en de Hollanders zeker de vier niet meer te hulp konden komen - 'Enen cogghe met droghen stro Ende met peke (pek).' Zodra ze deze in lichterlaaie zetten, kwamen de mannen op de bedreigde schepen in aktie. Zeilen wer-

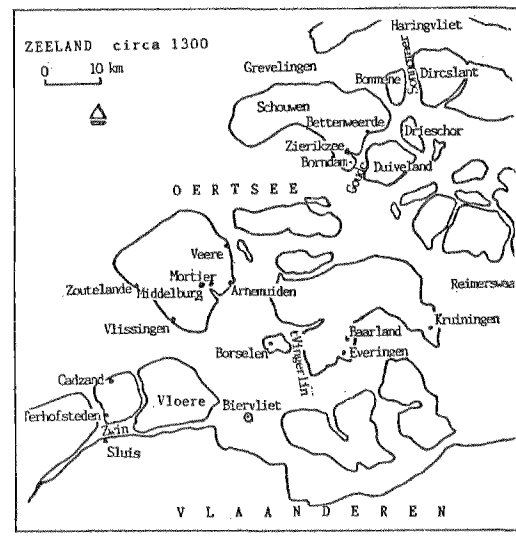

den overboord gehangen om te voorkomen dat ze vlam zouden vatten en met lansen duwden ze langzaam de brander terug terwijl hun kameraden een ondersteunend bombardement op de Vlamingen uitvoerden. (88) Stoke wordt aangevuld door Guiard, Beka, de procurator en de Clerc uten laghe landen, die vertellen dat God was begaan met de ongelukkige schepelingen en de wind in een voor de Vlamingen tegengestelde richting deed omslaan, dan wel opsteken. De Vlamingen vielen aan hun eigen tactiek ten prooi. (89) Die morgen was van verdere strijd geen sprake meer. Voor Zierikzee lagen de schepen vast in het slijk. Grimaldi, die de slagorden met ijzeren kettingen had laten vastbinden, besloot die dag niet meer aan te zullen vallen (90), ofschoon het in de loop van de middag weer vloed zou worden.

Tegen vespertijd was de vloed maximaal. Zojuist hadden de Hollanders zich rond de dis voor het avondeten geschaard, of Gwijde zette onverwachts de aanval in (91) 'Zonder zelfs te overwegen dat dit het gunstigste was voor de vloot van Grimaldi, wiens gestrande schepen aanhoudend vlot werden geschokt door den vloed', aldus terecht De Lettenhove, 'beval hij dat tachtig schepen . . . vooruit zouden stevenen.' dat hij over zoveel schepen beschikte is niet onaannemelijk, hoewel ik het nergens heb kunnen verifiëren. Zowel Guiard als Beka en de procurator laten

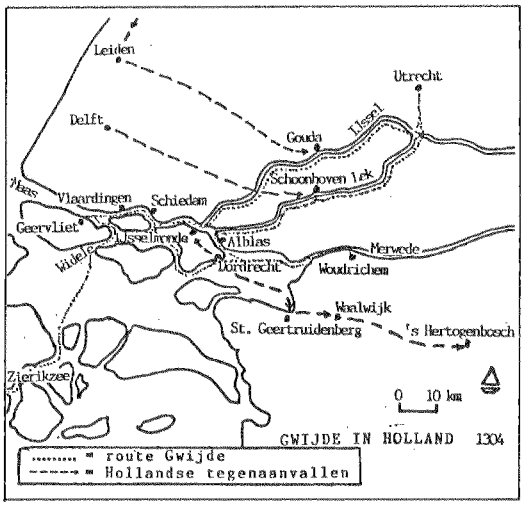

de strijd vanaf de morgen tot de avond ononderbroken plaatsvinden, maar dit is alleen al om geografische redenen beslist onjuist. (93)
Gwijde, belust op riddereer, popelde van verlangen om nog die dag over zijn vijanden te zegevieren en veranderde op radikale wijze van strategie. Voordat de strijd opnieuw een aanvang nam, sloeg Willem nog een aantal schildknapen tot ridder. De Hollanders boden hun belagers een gastvrij onthaal. Een sneeuwwolk van pijlen en quarelen steeg op uit zo'n 60 oestallen en springalen, 200 bancarmborsten en 1000 armborsten (Stoke), eventuele kleinere (kruis-) bogen niet meegeteld. Armborsten zijn een soort longbows, al dan niet zoals de oestallen en springalen op de schepen vastgezet. Het effekt van dit wapentuig moet niet worden verwaarloosd: niet-ridders kregen dikwijls afschuwelijke verwondingen aan het hoofd en tegen de oestallen waren zelfs de harnassen en maliënkolders van de ridders niet bestand. In de middeleeuwse Bekavertaling wordt het strijdgewoel gekenschetst: 'In desen scipstride (was) dat breken der speren, dat geclanc van swaerden, dat geluut van den helmen, dat geruusel van den stenen, dat knappen van den armborsten, ende dat geruchte der vechters was so groot, dat men hoorde besceydelic wel drie mylen.' (94)
Nu ik toch een vertaling aan het citeren ben volgt hier Van Wijns versie van Guiard, met als onderwerp: de aanblik van de Hollandse vloot. 'Van den boeg en onder de Tinnen (kantelen langs de boorden), hongen rijke Kleeden, gestikt met hunne geslagt-wapenen. Schilden Banieren, Wimpelen speelden, na dat de Schepen zig wendden, aan duizend kanten, in 't oog. Van verre, zag men ze flikkeren en fladderen.' (95)
Van deze vloot veroverden de Vlamingen drie schepen, waarbij ze geen genade kenden voor krijgsgevangenen. Ze verloren één schip. (96) De Vlamingen toonden zich zeer bedreven in het werpen van stenen uit de manden in de masten, waardoor ze hun tegenstanders in grote problemen brachten. De strijd duurde tot na zonsondergang. (97) De Hollanders 'deden maken grote viere (vuren) Van droghen houte... Ende worpent den anderen tegent hoeft'. (98) Of het resultaat inderdaad zo vernietigend was als prohollandse auteurs beweren, kan worden betwijfeld, want wanneer de Vlamingen door schade wijs geworden dezelfde methoden beproefden zal het effekt niet minder zijn geweest. De Vlaamse vloot bleef die dag grotendeels in takt. 's Nachts wilde, aldus Sabbe, Gwijde de doden en gewonden van zijn schepen naar de wal brengen. Het kostte hem echter reeds grote moeite om zijn manschappen zover te krijgen, dat ze de opengevallen plaatsen op de vloot innamen. Pas twee uur voor zonsopgang vond hij ze bereidwillig. Dikwijls wordt de duur van de strijd langer voorgesteld dan in werkelijkheid het geval was. Het werd spoedig na zonsondergang eb en niet lang na 22.00 uur konden de schepen niet meer varen. (99)

Dinsdagmorgen rond een uur of vijf bood de havenmond een buitengewone en bijna snaakse aanblik. De Hollandse slagorden zaten nog stevig ineen en raakten allengs vlot. De grote Vlaamse schepen lagen daarentegen wijd en zijd verspreid! Zeeuwse bondgenoten van Gwijde voeren reeds met hun kleine schepen de Goude op en in plaats van nieuwe strijd, kozen ze (voor) het ruime sop. Lichtere schepen uit de Vlaamse achterhoede volgden dit voorbeeld. Het was duidelijk dat het moreel van Gwijde's troepen een dieptepunt had bereikt en hun

commandant had er goed aan gedaan, als hij op dat moment de organisatie van de terugtocht op zich nam, of, wellicht een zinvol alternatief, als hij de strijd niet meer met militaire maar met diplomatieke middelen had voorgezet. Zelfs de door hem *hooggeachte heer van Axel* adviseerde verstandig om onder deze omstandigheden de aftocht te blazen. De ijdele Gwijde weigerde zijn defait te erkennen, hij riep hem bits toe: 'Laat uw eer niet verdoezeld worden!' De Vlamingen verweten de Zeeuwen dat zij op verraderlijke wijze de touwen waarmee hun schepen aaneen waren gehecht, hadden verbroken.

Terwijl de nieuwsgierige poorters op de muren van Zierikzee klommen om getuige te zijn van de afloop van het drama, ontplooide Gwijde 'den swarten lewe, in den baniere'. In zuidelijke richting ontsnapten enkele grote Vlaamse schepen uit de omsingeling die door Grimaldi met zijn galeien werd uitgevoerd. Gwijde streed uiteindelijk met vijf schepen door, die stuk voor stuk werden vernietigd. De Hollandse schepen waren dusdanig met elkaar verbonden, 'dat ze met behulp van planken assistentie konden verlenen' bij enteringen. (101) In deze definitieve afrekening hadden de Vlamingen het zo moeilijk, dat sommigen zich van hun uitrusting ontdeden, het water indoken en trachtten Duiveland te bereiken. Gwijde's schip werd geënterd en de weerspannige bevelhebber werd 'par i des Soudoiers de Pedrogue', door een gewone soldaat, overmeesterd. (102) Een officier troggelde hem af, gaf de soldaat Gwijde's harnas en leverde hem vol trots uit aan Grimaldi. Deze sloot hem op in één van zijn galeien en voerde de buit af naar Frankrijk.

De meeste Vlaamse en Zeeuwse schepen waren tussen zes en zeven uur gevlucht, toen het tij hoog was, en 'toten middaghe' duurde de strijd en werd het laatste schip buiten gevecht gesteld. Eindelijk konden na van maart tot augustus te zijn belegerd, de inwoners van Zierikzee van hun vrijheid gaan genieten. Verheugd openden ze de stadspoorten. Zij, die naar het gehate Vlaamse legerkamp wandelden, zagen tot hun verbazing 'niets dan doden' in 'xc costelicken

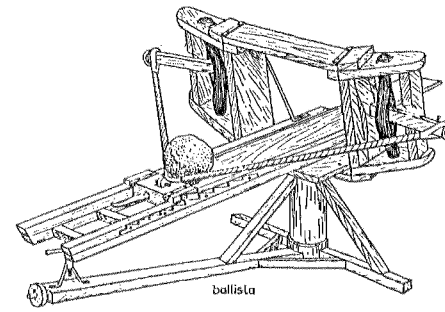

Ballista, waarmee stenen of speciale pijlen konden worden afgevuurd.

paweljoenen'. (103)

Het Hollandse leger genoot twee dagen rust voordat het aan de laatste taak die nog restte begon. In de duinen van West-Schouwen bivakkeerden talloze vijanden. (104) Zonder slag of stoot gaven deze zich over, waarna ze in de stad werden geïnterneerd, 'in cloestren ende in kerken'. Bij de minderbroeders werden volgens Stoke 3200 namen genoteerd en in de kerken 1500, zowel mannen vrouwen en 'knapen'. (105) Later werden ze in verschillende gevangenissen in Holland meer of minder goed behandeld. Zoals gewoonlijk bestaat over het aantal gesneuvelden niet de minste zekerheid. In de Hollandse kronieken worden de Vlaamse verliezen enorm opgeschroefd, tot 10.000 bij Beka. Zelfs het laagste aantal zal al wel te hoog zijn, maar geeft misschien een indikatie: 'Van de Vlamingen stierven in deze twee dagen ongeveer 1000 man, geveld en verdronken, net zoveel of meer dan van de Hollanders en bondgenoten van de admiraal, ofschoon zij de overwinnaars waren. Want op de eerste dag verloren zij veel meer mensen dan de Vlamingen.' (106) Willem liet vele Vlamingen opsluiten, sommige ontrouwe Zeeuwse edelen werden daarentegen geradbraakt of onthoofd. (107) Niet lang na de zeeslag te Zierikzee verdronk Jan van Renesse, op de vlucht uit Utrecht naar Vlaanderen, op de Lek bij Culemborg omdat zijn schip overbelast werd.

Eind september werd te Rijssel op initiatief van de Franse koning een wapenstilstand beklonken. De Vlamingen mochten terug-

keren. Gwijde van Namen herkreeg z'n vrijheid en vanuit een Vlaams gevang keerde bisschop Gwijde van Utrecht terug. In dat jaar stierf de vader van Willem III, graaf Jan II in Henegouwen op 11 september en begin maart 1305 stierf graaf Gwijde van Vlaanderen, vader van Jan, Robrecht, Beatrix en Gwijde van Vlaanderen. Hoewel Willem III in 1315 nog een plundertocht naar Vlaanderen ondernam, waarbij langs de Schelde dorpen als Calloo en Baechten in brand werden gezet - terwijl het Vlaamse leger tevergeefs de vijand verwachtte, Rupelmonde werd belegerd en dijken werden doorgestoken - bleef het verder vrij rustig in de omstreden gebiedsdelen. (108)
In 1323 werden na eeuwenlange strijd, zowel het konflikt tussen de Avesnes en de Dampierres, als over de aanspraken op Zeeland bewester Schelde, bijgelegd. Willem III zag af van aanspraken op Rijks-Vlaanderen en hij betaalde 30.000 'paryzische guldens', terwijl de nieuwe graaf van Vlaanderen Lodewijk van Nevers de leenheerlijkheid opgaf over Zeeland bewester Schelde.

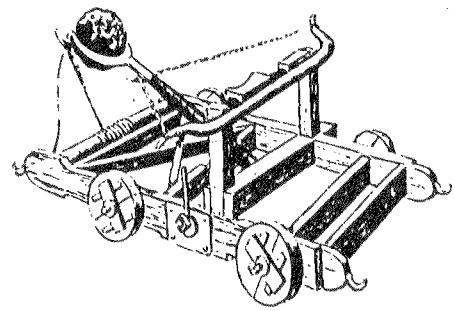

Blijde van het type 'Magonel' om zware keien mee te werpen.

NOTEN:

77. *Melis Stoke*, VIII, 1273-1280; id., vs.1282-1313: het slechten te Borndam.
78. *Melis Stoke* behandelt het beleg in boek IX, vs.128-210 en 297-552.
79. De sprieten en oestallen schoten quarelen af, speciale pijlen.
Een kat, 'catte' is een 'belegeringswerktuig op rollen, een soort galerij om onder dekking daarvan aarde en rijswerk aan te voeren om de grachten te dempen, ook wel met een ram of schietwerktuig erin', aldus het *Van Dale* woordenboek. Het is duidelijk dat deze omschrijving zeer goed op door Stoke genoemde kat van toepassing kan zijn. Zie ook K.A. Ottenheym, 'Oorlog rondom kastelen', in: *Oorlog in de middeleeuwen*, ed. A.J. Brand, Hilversum 1989; 71-88, 81, 3.
80. *Melis Stoke*, IX, vs.594-862 vanaf Bornes tot St. Laurensdag 1304. Guillaume Guiart, *Branche des royaulx lingnages*, (Rec. Hist. de France, XXII) raadpleegde ik in *Bijvoegsels en Aanmerkingen, bestaande in noodige naleezingen voor de Vaderlandsche Historie van Jan Wagenaar*, H. van Wijn e.a., Amsterdam 1797; 153-173 (dank aan mijn vader voor de tekst), 158: 'Sen vont les vessiaux vers Zelande, Ou il a entrees estroides', 'De schepen gingen naar Zeeland waar nauwe doorgangen waren.'
81. *Guiard*, a.w., 159: 'Entrent en Goude, la Riviere, Qui devers Cirizè devale; . . . Car li flo, qui va et retourne, . . . Quen VIII jours, selon ma creance, Nevrent pas IIII lieues plaines . . . A Batiaus font leur Nes tirer.' *Melis Stoke*, IX, vs. 655, 6: 'Si voeren cume op enen daghe Die langhe van enen armborstslaghe.' Mijn datering van de tocht is ook afhankelijk van een opm. van *Stoke*, X, vs. 155, nl. dat Willem op dinsdag 11 augustus 17 nachten lang zijn harnas aangehouden zou hebben. Het vertrek uit Bornes was derhalve op woensdag 25 juli 1304.
82. *Guiard*, t.a.p.: 'Gui de Namur de jour en jour, en oit nouvelles.'
83. Kervyn de Lettenhove, *Geschiedenis*, 317: 'Zij had geen leeftogt, en de bevoorradingen uit Holland toegezonden, kwamen moeijelijk te hunner bestemming.' Er is dus een aanwijzing dat ze helemaal niet op hun bestemming aankwamen.
84. *Annales Gand.*, 58; 'de die in diem paulatim cum fluxu maris classi Guidonis appropinquabat.'
85. Ibid.; *Guiard*, a.w., 158 over de zes grote schepen van Willem III.
86. Ik denk dat het mooi weer was, omdat 1. *Stoke* in IX, vs. 1043 zegt 'alste zonne was onder', 2. in IX, vs. 1095 'De mane liet haer scinen wesen', 3. het was al dagenlang windstil weer geweest en voor de maandag geldt (ten dele) een argumentum ex silentio (er wordt immers slechts gesproken van wind, wanneer deze op miraculeuze wijze moet omdraaien). Zie ook n. 84 en n. 95.
87. *Melis Stoke*, IX, vs.863-1094 de maandag; id. vs.1095-1319 de dinsdag t/m de gevangenneming van Gwijde. Ook *Guiard*, a.w., 162,3 noemt 'lesIIII, ensembles serrées.'
88. *Guiard*, a.w., 163 spreekt niet van één, maar 'II Naceles'; Willem de procurator, *Chronicon*, 74: 'magna navis straminibus impleta Flandrensibus accenditur' net als Joh. de Beke, *Chronogra-*

phia, 269.

89. *Guiard*, a.w., 164; *Chronographia*, t.a.p.; Willem de procurator, *Chronicon*, t.a.p.; *De Clerc*, 159. Zie voor de chr. opvatting *Heid. Cat.*, Zondag 10 en *Ned. Gel. Bel.*, art.13 met Bijbelse cit. aldaar.
90. *Annales Gand.*, 59. *Melis Stoke*, IX, vs. 885, 6 over het uitwerpen van de ankers en de wijze waarop de schepen aaneen werden verbonden.
91. In het Hollandse leger vochten Kennemers, Friezen, Zeeuwen (loyale), Stichtsen, Spanjaarden uit Galicië, Fransen uit Gascogne, Normandië en Calais.
92. Kervyn de Lettenhove, *Geschiedenis*, 517.
93. De vespers worden genoemd door *Lodewijk van Velthem*, vs. 5072; *Annales Gand.*, t.a.p.; *Melis Stoke*, IX, vs. 1143 en X, vs. 26.
94. *Analecta*, III, 199. Deze Beka vertaler veranderde *Stoke*, X, vs. 1023, waar het geschreeuw op één mijl te horen was, in 'heel zachtjes op drie mijl'!
95. Van Wijn op *Guiard*, a.w., 159, 160.
96. Hier kan *Stoke*, IX, vs .1025, 6: 'De Vlaminghe wonnen ter eerster joesten, Drie scepe' worden gepreciseerd door *Guiard*, a.w., 164, die een Vlaams schip met name noemt, de 'Orgueilleuse' (?!) waarop kinderen uit Brugge aanwezig zouden zijn. Dit schip werd door de Franse 'Jeanette' veroverd . Zie voor dit laatste *Stoke*, vanaf IX, vs. 1044. Volgens de *Annales Gand.*, 59, won Gwijde 4 schepen.
97. Voor 10 augustus (1989) gold bij benadering 6.15 uur zonsopkomst en 21.10 zonsondergang.
98. *Melis Stoke*, IX, vs.1080-1085, cf. *Guiard*, a.w., 165.
99. De ebbe begon reeds om verspertijd: *Annales Gand.*, 59. Ze vochten 'ad nocturnus tenebris', dus totdat het duister werd. De zon verdween, zie n. 97, even na 21.00 uur onder de kim. Na 24.00 uur werd het volledig eb, maar de haven was ruim voor dat tijdstip al niet meer bevaarbaar. Zie voor het getij *Stoke*, IX, vs. 863, 937, 1135. In de *Annales Gand.*, t.a.p., kwam het getij die dinsdag op tegen zonsopkomst; 'circa aurorum' was het weer zo hoog dat de eerste schepen weg konden varen. Dit is cf. de door *Stoke*, X, vs. 33, genoemde 'prime tijt', dus hoogwater om ± 06.00 uur.
100. *Annales Gand.*, 59 n.l.: *Wijsheid van Jezus Sirach*, 23:24.
101. Ibid., 60.
102. Guiard, a.w., 161.
103. Ibid., 169; *Analecta*, III, 199; *Chronographia*, 271.
104. Volgens *Stoke*, X, vs . 308, werden ze te 'Palevoetsheide' overmeesterd; volgens H. Johnstone in haar ed. van de *Annales Gand.*, 61 n. 2, was het te 'Nieuwerhaven'.
Een knappe prestatie leverde de Vlaamse vloot op de 12e augustus door de eerste manschappen uit de bijna dichtgeklapte Hollandse val op Schouwen te evacueren. Twee dagen later werd deze 'tour de force' herhaald. Anders dan bij de Engelsen in juni 1940 te Duinkerken, konden velen aan een verzekerde bewaring niet ontkomen.
105. *Melis Stoke*, X, vs.325 e.v.: 6000 man (vs. 296). Veel te hoog: *Guiard* komt niet verder dan 1500, a.w., 169.
106. *Annales Gand.*, 62. J. ter Haar, *Geschiedenis der Lage Landen*, Weesp 1985, 118, 119 spreekt van zeer lage aantallen doden, bv. totaal 200 doden w.o. 54 uit Dordrecht, etc. Ik heb dit nog niet kunnen verifiëren.
107. Willem de procurator, *Chronicon*, 75.
108. Kervyn de Lettenhove, *Geschiedenis*, 333, 355 en 372 voor de tijd tussen 1304 en de vrede van 1323; Schriverius, *Beschrivinge*, 308. Het was niet meer dan een brutale plundertocht. Deze werd uitgevoerd om, terwijl de strijd langs de Franse grens tussen Vlaanderen en Frankrijk oplaaide, de Franse koning een plezier te doen. Zodra de Vlamingen zich naar Rupelmonde begaven, trok Willem III snel terug.

C.A. HESHUSIUS

Curieuze foto - KNIL - Cavalerie anno 1941

Recentelijk ontvingen wij van de heer C. van Ekeris, afdelingscorrespondent van 'Mars et Historia', de hier afgebeelde zeer curieuze foto van de KNIL-cavalerie van 1941. Men ziet er een zelfstandig gemotoriseerd eskadron op. Een hoger verband van bataljon of regiment had het veldleger op Java niet. Bij ons weten is er nog nimmer een foto gepubliceerd van zo'n onderdeel en zeker niet met daarbij een groot aantal jeeps; toentertijd 1941 in Nederlands-Indië een geheel nieuw, voordien onbekend militair voertuig met de naam 'blitzbuggy'.

We gaan even een paar passen terug. Eerder, in het door ons in 1978 uitgegeven boekje getiteld 'Knil-Cavalerie: de geschiedenis van de Cavalerie en de Pantsertroepen van het KNIL', moesten wij het helaas zonder deze foto doen. En ook, wegens gebrek aan redelijke documentatie (op blz. 31 en 60, bij een ander plaatje en op blz. 38) dienden wij te volstaan met een schatting betreffende de organisatie van zo'n (toen) geheel nieuwe organisatie. In eind 1940 en gedurende het jaar 1941 werden vanuit het inmiddels opgevoerde totaal van zeven zwakke zelfstandige eskadrons vijf moderne gemotoriseerde en deels gemechaniseerde eskadrons geformeerd voor het Java-leger. De opzet was om alle eskadrons zo samen te stellen, doch dat is in de race tegen de tijd niet meer gelukt. Er kwam onvoldoende nieuw materieel uit Amerika aan.

Toen de krijg in de Pacific uitbarstte (Nederland verklaarde op 8 december 1941 aan Japan de oorlog) zagen de vijf zelfstandige cavalerie-eskadrons er op Java uit als op de foto te zien. In die periode moest men de organisatie van het eskadron aanpassen aan wat er aan modern materiaal werd ontscheept. Gezien de zwakte van de cavalerie kreeg deze in 1941 prioriteit. Het hele veldleger dat er nog bijna geheel uit zag als aan het einde van de Atjeh-oorlog (geld wilde ons volk er niet voor uitgeven) bestond hoofdzakelijk nog uit loop-infanterie en wat cavalerie op paarden. Dit geheel moest op zeer korte termijn compleet gemoderniseerd en gemotoriseerd worden. Te beginnen met de cavalerie. Een nieuw zelfstandig eskadron zou in grote lijnen bestaan uit een peloton pantserauto's en uit twee pelotons op blitzbuggies.

Welnu, aan de rechterzijde ziet men op de foto het peloton pantserauto's, bestaande uit voorop de Alvis Straussler wagens en achteraan de White scoutcars. Tussen beide in ziet men nog een klein ongepantserd commando-autotje.
Het beeld hier is wat geflatteerd wat betreft de Alvis Straussler pantserauto's. Want het KNIL had er (in 1938 uit Engeland) slechts in totaal twaalf stuks aangeschaft. Een eenvoudig rekensommetje leert ons dat van de vijf moderne eskadrons er slechts twee de luxe van drie van deze wagens konden hebben. En dat de andere drie eskadrons er maar twee ter beschikking konden krijgen. Zowel de Straussler alsook de Amerikaanse White waren gepantserd; beide hadden technisch uitstekende kwaliteiten. De bewapening was echter van beide schamel; géén kanon doch uitsluitend mitrailleurs van 0.30 en 0.50 inch. *)

Interessant zijn de beide pelotons op jeeps welke men links op de foto ziet. Allen exruiters, afgestegen van hun paarden en nu uitgerust met die nieuwe zo juist ontscheepte Amerikaanse blitzbuggies (de ruit naar voor op de motorkap neergeklapt) en op een aantal motorrijwielen.
In elk peloton een drie-verdeling in drie brigades. Daarbij de automatische wapens. Een peloton had - schatten wij, want alle

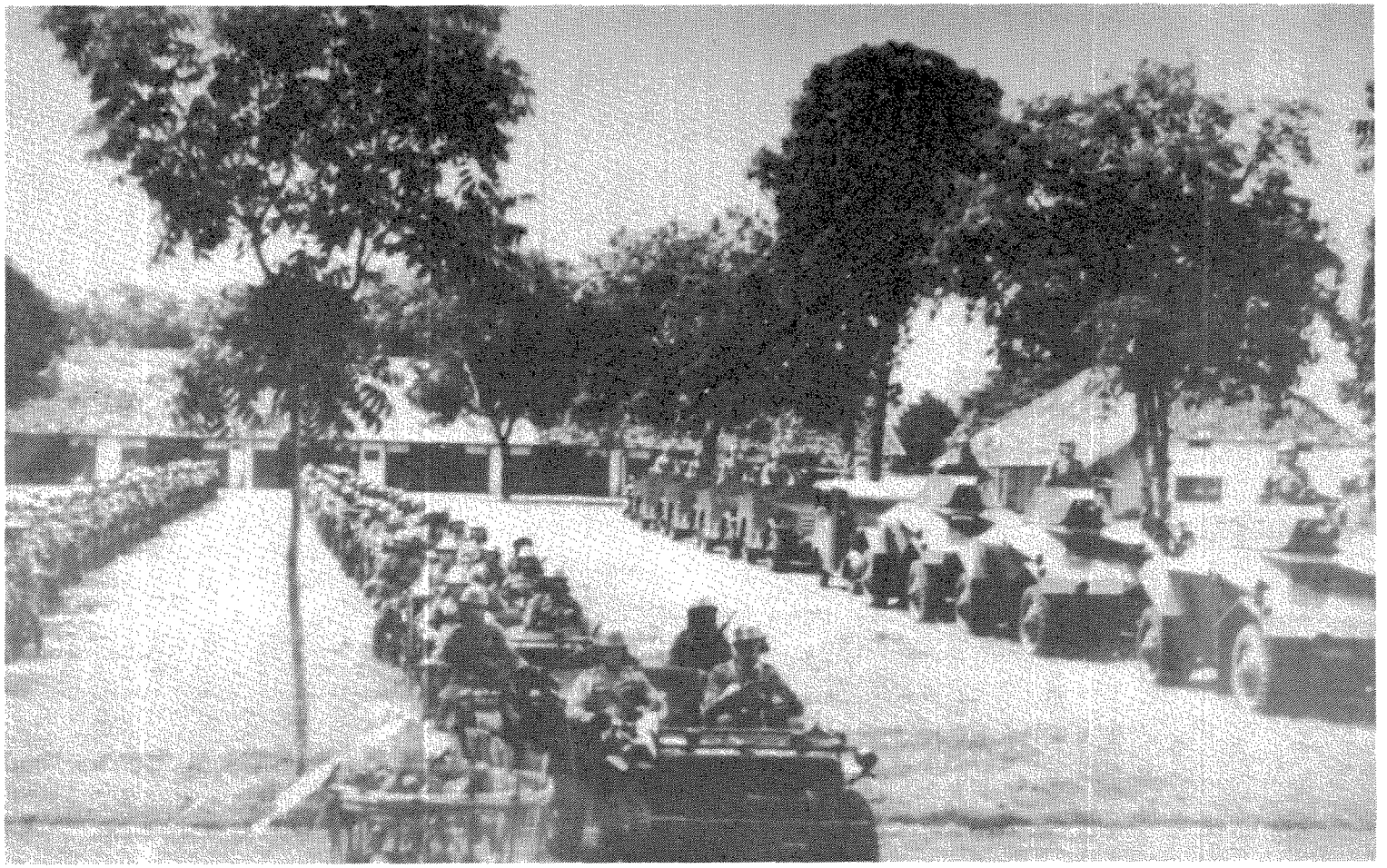

De oorlog in de Pacific staat op uitbarsten. Eind 1941 in Nederlands-Indië, vermoedelijk te Bandoeng op West-Java in het cavalerie-kampement van het KNIL in de wijk Kareës aan de Papandajanlaan. Een zelfstandig eskadron cavalerie.
Bij het aanschouwen van deze foto moeten we ons realiseren dat dit beeld cira een halve eeuw oud is: derhalve toont het ons een voor die tijd uitermate modern, beweeglijk en slagvaardig onderdeel. (Foto: C. van Ekeris)

papieren van de organisatie (zo zij er ooit geweest zijn) zijn niet meer te vinden - elf jeeps en een aantal motorfietsen. Het hele eskadron had 19 lichte mitrailleurs (Madsen karabijnmitrailleurs) en 14 zwaardere mitrailleurs Vickers en Colt, benevens de eerder genoemde 0.50 inch-wapens op de pantservoertuigen. Verder was het personeel voorzien van het individuele vuurwapen: karabijn of pistool. Verbindingsmiddelen als radio's waren in dit stadium nog zeer schaars en nauwelijks aanwezig.

Het personeel bestond voor ongeveer een derde deel uit Europeanen (in hoofdzaak beroepspersoneel aangevuld met miliciens) en overigens uit Inheems beroepspersoneel (Menadonezen, Javanen en Timorezen). Alle officieren en reserve-officieren waren Nederlanders; bij de onderofficieren half Europees, half Inheems.
Op de foto ziet men een ieder uitgerust met de stalen helm van het type dat in 1940 ook bij het leger in Nederland werd gedragen dus met de leeuw aan de voorzijde. De helm van het KNIL had echter van achter op de foto te herkennen een zwarte zacht lederen zonneklep ter bescherming van de nek van de drager tegen de felle zon in de tropen.
Men weet hoe het in de beginfase van de oorlog in de Pacific voor Nederland in Indië is verlopen: catastrofaal. Reeds in de eerste dagen van januari 1942 begon de vijand zijn offensief tegen de eilanden buiten Java die nagenoeg alle stuk voor stuk verloren gingen.

Daarna was het geïsoleerde eiland Java aan de beurt. De vijand landde er op drie plaatsen (nadat de zeeslag in de Java Zee ook onzerzijds was verloren) in de nacht van 28 februari op 1 maart 1942 capituleerde het Java-leger van het KNIL. Daar waar de eskadrons cavalerie 'goed' waren ingezet, boekten zij gunstige resultaten. Twee dezer eskadrons op West-Java zijn niet goed ingezet geweest. Anders was het op Midden-Java en op Oost-Java, waar respectievelijk twee en één eskadron het uitstekend deden. Over honderden kilometers leverden zij reeksen van goed uitgevoerde vertragende gevechten tegen een sterke vijand. De drie eskadronscommandanten werden terzake gedecoreerd met de Bronzen Leeuw, terwijl diverse van hun onderhebbenden koninklijke onderscheidingen mochten verwerven, dan wel buitengewoon werden bevorderd.

Noot:

* Zoals men uit het hierboven aangehaalde boekje kan vernemen, beschikte het KNIL toen ook over iets meer dan twintig lichte tanks; helaas ook zonder kanon en uitsluitend met mitrailleurs bewapend. Aangezien men destijds in het KNIL andere tactische opvattingen had en omdat er te weinig cavalerie-personeel beschikbaar was, kwamen de tanks bij daarvoor speciaal geoefende infanteristen terecht. Er waren eind 1940 nog 500 à 600 tanks in Amerika besteld, doch vanwege de snelle blitzkrieg in de Pacific zijn deze niet meer bij het KNIL aangekomen. Ook het kleine tankkorps boekte tegen de Japanse invallers goede successen.

Kl. SIERKSMA

De Duitse nationale en de Duitse oorlogsvlag

en hoe bij de totstandkoming het Nederlandse rood-wit-blauw een rol speelde!

Het is voor zover mij bekend nog nergens ooit in Nederland gepubliceerd dat de rode, witte en blauwe banen van de Nederlandse vlag zo'n 1½ eeuw geleden nog een rol hebben gespeeld bij het vaststellen van de vlag, die de Duitse oorlogsschepen zouden gaan voeren. Zo'n tien jaren geleden kwamen bij het openbaar maken van de archieven van de Pruisische Prins Adalbert, de 'Marineprinz', die gegevens trouwens pas tevoorschijn. In al zijn militaire

funkties heeft hij zich ermee beziggehouden, om na te gaan welke gevolgen de politieke situatie van Duitsland zou hebben bij het totstandkomen van de oorlogs- en handelsmarine en dus ook voor het daarbij voeren van vlaggen.

Prins Adalbert (Heinrich Wilhelm Adalbert, geboren 29 oktober 1811) was generaal-majoor en eerste inspecteur-generaal van de artillerie. Hij ging in al zijn plannen na, wat het effekt zou worden van mogelijke wettelijke vaststellingen op de volledige vlagvoering van een oorlogsschip. Daaruit bleek reeds dat de Pruissische vlagvoering ouder was dan men tot voor kort had aangenomen. Een schetstekening maakte dit duidelijk (Afb. 1). De basis van de oorlogsvlag voor een Duitse unie zou gevormd moeten worden door 'een Duits Kruis', afgeleid uit het embleem van de Duitse Orde, dus met rechte kruisarmen. Het moest dus afwijken van het zogenaamde IJzeren Kruis in de Pruisische oorlogsvlag (Afb. 2).

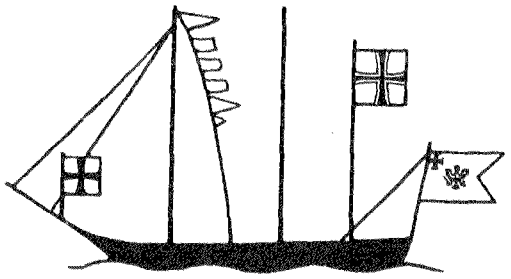

Afb. 1:
Ontwerp voor een Pruissisch bevlaggingsschema, bij aanwezigheid van een admiraal.

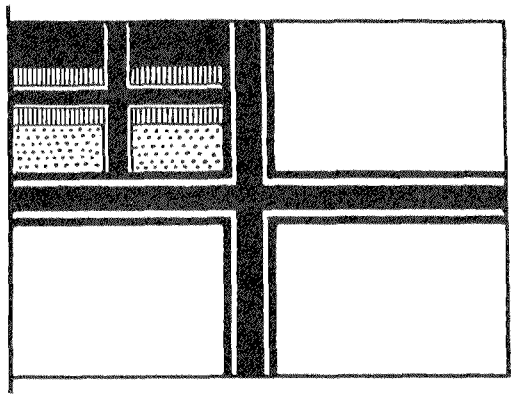

Afb. 2: Ontwerp voor een oorlogsvlag van de 'Deutsche Union' 1850.

Tegen een algemeen-Duitse funktie van de in 1815 ontstane driekleur zwartrood-goud/geel bestond geen bezwaar totdat deze in gebruik bij de tegenstanders in de Duitse 'broederstrijd' van 1866 in discrediet kwam naar Pruisische gevoelens. Bij het totstandkomen van die vlag schijnt overigens prins Adalbert geen bemoeienis te hebben gehad. De herleiding tot de oude Duitse rijkskleuren was in 1815 weliswaar algemeen aanvaard, maar was wetenschappelijk-historisch bezien onvoldoende bewezen. Op politiek-psychologische gronden werd de vlag echter zo snel aanvaard, dat wetenschappelijke bezwaren terzijde werden geschoven.

Bij de politieke ontwikkelingen, die Pruisen en Oostenrijk uiteen dreven, kon echter zwart-rood-geel echter niet meer als basis dienen voor een vlag, gevoerd door 'Duitsland' onder Pruisische bewind. Hoe echter een zwart-wit-rode vlag ter sprake kwam, is lang onbekend gebleven. Uit de archieven van Prins Adalbert wordt het duidelijk dat hem verscheidene opmerkingen in de kranten bekend waren, die hem deden besluiten andere mogelijkheden te onderzoeken.
Hij tekende op de eerste kerstdag 1866 de vlaggen van Nederland en van Frankrijk

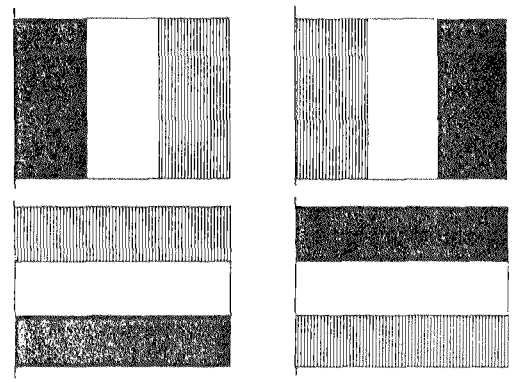

Afb. 3: De mogelijkheden voor banenvlaggen van **donker**, wit en rood, als uitgangspunt voor een besluit over de manier van verdeling der banen zwart-wit-rood.

tezamen met twee andere mogelijkheden (Afb. 3). Zodoende kon hij laten zien, welke kleurenvolgorde voor zwart, wit en rood nog mogelijk was.
Die kleurentrits had namelijk Bismarck reeds op 9 december 1866 genoemd in Artikel 55 van ontwerp-grondwet, zonder na te gaan welke 'dunkel-weiss-rot' als banentrits nog 'vacant' was. Bij de Nederlandse vlag immers kende men een drietal banen 'loodrecht op de stok' van rood-wit-donker (=blauw).
Overigens diende ook nog onderzocht te worden of wellicht oorlogsschepen andere vlaggen zouden kunnen voeren dan 'Koopvaardijschepen'. Na een nauwkeurige vergelijking van de buitenlandse bevlaggingssystemen bleek dat een duidelijk onderscheid voor de gezochte 'gemeinsame Nationalität' wel was bereikt. Verder bleek dat het goed mogelijk zou zijn, bepaalde elementen van de Pruisische oorlogsvlag (de heraldische adelaar op witte ondergrond en het IJzeren Kruis in de bovenhals), de nieuwe (Duitse Bonds)kleuren (zwart, rood, geel) en het (van aanvang af zogenaamde) Duitse Kruis te combineren.

Koning Wilhelm (I) liet nu nadrukkelijk zijn invloed gelden (zoals hij het later ook zou doen bij de vaststelling van het rijkswapen). Na een persoonlijk gesprek op 28 februari 1867, in tegenwoordigheid van de Minister van Oorlog Van Roon, produceerde prins Adalbert op 8 maart van dat jaar een uitvoerig 'Thronbericht' op grond waarvan de koning met nadruk de Pruisische adelaar naar voren gebracht wilde zien. Prins Adalbert gaf daaraan - waarschijnlijk overigens met graagte - gevolg.

Het algehele Besluit ('Präsidialerlass') over de vlagvoering op oorlogsschepen werd pas op 4 juli 1867 genomen en werd, nog weer vertraagd, op 21 februari 1868 in de staatscourant ('Preussischer Staatsanzeiger') gepubliceerd, onder het hoofdje 'Nichtamtliches'. En daarin verscheen weer een merkwaardige fout, die niemand kennelijk opmerkte en ook later in het vergeetboek raakte: de algemene vlag voor de Duitse bond stond beschreven als 'schwarz-roth-weiss'! Ondanks de welhaast spreekwoordelijk bekende Duitse degelijkheid ('Gründlichkeit') bleef aldus de 'foutieve', officiëel beschreven vlag: zwart-rood-wit! Pas in 1978 vond voor het eerst de publicatie plaats van het Besluit van 4 juli 1867, en wel in het Deutsches Schiffahrtsarchiv, uitgegeven door het Deutsches Schiffahrtsmuseum in Bremerhaven.

Lezers schrijven

Maassluis, 15 september 1990

Geachte redactie,

Naar aanleiding van het artikel van kolonel de Wit over het avonduniform van het KNIL, in Mars et Historia 24e jaargang no. 4, kan ik nog ter aanvulling vermelden dat dit uniform na 1941 nog wel is gedragen door de officieren van de toenmalige Landmacht Suriname (later Troepenmacht in Suriname genaamd) in de jaren na de oorlog tot in de vijftiger jaren.

Het 'dinnerjacket', gedragen door mijn vader die van 1947 - 1951 Commandant Landmacht Suriname was, heb ik nog volledig 'opgetuigd' in de kast hangen.

Hierbij werd echter in plaats van de in het artikel genoemde kepi, een platte witte pet gedragen met het embleem van het KNIL (staande leeuw tussen lauwertakken).

Overigens is het wel interessant te vermelden dat de rangonderscheidingstekens van het KNIL bij de Landmacht Suriname nog gedragen zijn tot april 1951, dus tot bijna een jaar na de opheffing van het KNIL.

P.W.F.J. Boogh,
Reigerstraat 7, 3145 CS Maassluis
tel. 01899-14736

Door een redaktioneel misverstand is onderstaande reaktie van ons lid L.P.J. Vroemen op het artikel 'Zware Tank M4 Sherman' van C. Blijleven (89/5) in portefeuille gebleven. Met excuses aan de heer Vroemen herstellen we hierbij de gemaakte vergissing.

Op blz. 1 eerste kolom schrijft Blijleven: In 1951/52 ontstonden plannen om middels de onbruikbaar geworden Shermans als vaste tank-opstelling in te bouwen, even verder deze plannen zijn nooit uitgevoerd.
Dit laatste is niet juist. In de omgeving van Deventer zijn wel degelijk Sherman tanks ingebouwd in z.g. vaste opstellingen en bij Arnhem ook. Er is zelfs op de Klingelbeekseweg ter hoogte van het Elektrum nog steeds een ingegraven Sherman tank te zien, echter zonder het kanon, zodat de geïnteresseerde lezer er alsnog heen kan gaan. In de juist verschenen gids Historische Plaatsen Tweede Wereldoorlog Operatie Market Garden II wordt daar zelfs nog op gewezen.

L.P.J. Vroemen

BOEKBESPREKINGEN

Militaire geschiedenis over Nederlands-Indië/Indonesië: het houdt niet op! Achter elkaar twee kwaliteitsboeken.
Het eerste is deel 12 (1989) **Mededelingen van de Sectie Militaire Geschiedenis Landmachtstaf**; te bestellen voor *f* 55,- op postbankrek.nr 25.15.87 van Rekenpl. CDP te Emmen; vermelden deel 12; in Haagse regio ook Boekhandel Houtschild, Papestraat 13, Den Haag, tel 070-3467 949.
Zeven goede artikelen van doctorandi die nuttig speurwerk verrichtten. J. Verhoog, over werving van negersoldaten voor het KNIL in West-Afrika, 1831-1872; wij hadden er toen een kolonie. H.W. van den Doel: ontwikkeling van het militair bestuur in Nederlands-Indië; de KNIL-officier civiel gezaghebber, 1880-1942; diverse officieren waren tot aan de Pacificoorlog tevens ook bestuursambtenaar. M.M. Hegener over de guerilla van het KNIL in Midden-Celebes tegen de Japanners (dit als voorschot van zijn standaardwerk daarover dat in 1990 uitkomt), de auteur deed niet alleen archiefwerk maar ging zelf speuren en interviews uitvoeren in Celebes en Amerika; R.B. Cribb over 'HAMOTS', terroristen Oost van Batavia/Djakarta die van 1947-1949 met Nederland tegen de Republiek streden. F. Imandt over de interne voorlichting 1945-1949 bij onze strijdkrachten in Indonesië; G. van Boom over de totstandkoming van onze defensiegrondslagen in Nieuw-Guinea van 1950-1954; hoe deden wij het daar nadat wij militair gesproken zojuist uit de rest van Nederlands-Indië waren vertrokken. Ten slotte (eigenlijk van het goede het beste) van onze bekende schrijfster over het militaire conflict tussen Nederland en de Republiek in Indonesië, dra. P.M.H. Groen 'De eindafrekening; militaire resultaten van de 2e Politionele Actie' speciaal het cruciale en zware laatste jaar van strijd: december 1948 tot wapenstilstand in augustus 1949. Door veranderende Nederlandse politiek en de druk van de wereldopinie gaat het steeds minder goed voor onze troepen daar. Een uitmuntend artikel van 85 pagina's met duidelijke schetsen en verhelderende statistieken die een moeilijk uit te leggen materie duidelijk weten te brengen. Voor het eerst helder kort en toch volledig. Meesterlijk. Ook nog boekbesprekingen. Wij vinden deze methodiek van partieel brengen van de militaire historie van de KL (en KNIL) in opeenvolgende artikelen en deeltjes bijzonder geslaagd van onze uitstekend werkende sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf.

Het tweede kwaliteitsboek met diverse artikelen heeft de niet aan duidelijkheid te wensen overlatende titel **'De Politionele Acties: Afwikkeling en Verwerking'**, onder redactie van prof.dr. G. Teitler en drs. J. Hoffenaar; gebonden 160 blz., Amsterdam, 1990, De Bataafsche Leeuw, prijs *f* 39,90.
Eind 1989 werd onder auspiciën van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht in Den Haag (weer) een tweedaags symposium gehouden, nu over de nasleep van de Indiëjaren van onze militaire inzet 1945-1950. De reeks artikelen laten een zeer duidelijk en zakelijk beeld zien over wat er zo allemaal gebeurde nà het vallen van het laatste schot in deze oorlog waarin aan onze zijde 2.526 militairen sneuvelden en 2.225 militairen door andere oorzaken overleden. Eens

moet zoiets afgewikkeld en verwerkt worden. Met het laatste zijn wij nog bezig. Gelukkig komt nu (eindelijk) meer begrip voor onze Indië-veteranen, maar dat heeft wel lang geduurd! Historici van naam (slechts een enkele is veteraan) laten hun licht schijnen over negen deelstukken die alle hun eigen specifieke moeilijkheden openbaren. Prof. G. Teitler over de afsluiting zonder afronding. A. den Hoed over de (slechte) ontbinding van het KNIL dat moest verdwijnen. W. Manuhuttu over het drama van de KNIL-Molukse militairen die tussen wal en schip kwamen. J.A. de Moor over de opzienbarende Westerling-coup van de APRA in Bandoeng, 1950. D.C.L. Schoonoord over de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië. J. Hoffenaar over de terugkeer van de Nederlandse militairen en de problemen die deze ondervonden. J.W.M. Schulten over 'Het afgeschreven leger; de Indië-veteranen en hun strijd om erkenning; het rumoer over het uitgelekte concept van dr. L. de Jong die de veteranen van excessen ging beschuldigen. J.W. van Neden over de psychische problemen van de veteranen. Prof J.A.A. van Doorn (zelf veteraan) over de verwerking van het einde in Indië.
Het is absoluut onmogelijk om over elk van de artikelen in dit bestek te gaan schrijven, want ze openbaren elk apart en zeker te samen een ontzagwekkend groot, indrukwekkend en tot nog toe nagenoeg onbekend terrein van onze militaire historie. Met moet dit boek lezen; voor hen die 'Indië van 1945 tot 1950' niet meemaakten, gewoon een must. Geen gescheld, geen verdachtmakingen, maar ook geen verheerlijking: gewoon militairement recht voor z'n raap; maar dan wel goed geargumenteerd en onder vermelding van alle relevante documentatie in een uitgebreid notenapparaat. Wij zijn blij dat nu eindelijk licht komt in deze voor Nederland zo belangrijke militaire periode.

C.A. Heshusius

Jaarboek 1989/90 van de Stichting 'Menno van Coehoorn'.

Dit jaarboek ziet er, zoals wij van deze Stichting gewend zijn, weer zeer goed verzorgd uit, een duidelijk lettertype, overzichtelijke kaartjes en goede foto's. Het bestaat uit een grote verscheidenheid aan interessante artikelen. In het bijzonder wordt aandacht besteed aan de rol die de verdedigingswerken van 10 tot en met 14 mei 1940 hebben gespeeld bij de strijd tegen de Duitse invallers. De Stichting wil met de plaatsing van de bijdragen over de strijd die nu *een halve eeuw geleden werd gestreden, vooral eer bewijzen aan degenen die voor de* verdediging van de vrijheid hun leven hebben gegeven. Leden van de Stichting 'Menno van Coehoorn' ontvangen het jaarboek gratis (lidmaatschap *f* 35,- per jaar) en voor niet-leden bedraagt de prijs van het boek *f* 45,-. Aangezien het niet via de boekhandel te verkrijgen is, aan te vragen bij de Stichting 'Menno van Coehoorn', Catsheuvel 89, 2517 KA 's Gravenhage.

P.H.Th. Dumon

175 jaar Regiment Huzaren Van Sytzama. Samengesteld door luitenant-kolonel der Cavalerie b.d. H.C. van der Hoog (207 blz.).

Op 8 mei j.l. heeft de samensteller van dit boek het eerste exemplaar aangeboden aan luitenant-generaal M.J. Wilmink, Bevelhebber der Landstrijdkrachten.
De geschiedenis van het Regiment Huzaren Van Sytzama is in dit boek zeer gedegen en uitputtend behandeld. Niet alleen zijn de krijgsverrichtingen aan bod gekomen, maar ook alle belangrijke gebeurtenissen in de lange periode van vrede tussen 1815 en 1940 en na 1945, zoals daar zijn de standaard uitreiking in 1954, de overgang van paard naar tank, de mobilisaties, organisatieschema's, sportevenementen, na-oorlogse oefeningen, uniformering, tradities, enz. Veel zwart-wit illustraties verlevendigen de tekst. Veel registers in de aanhangsels maken van dit lezenswaardige boek tevens een goed naslagwerk. Ik noem slechts een lijst van verleende dapperheidsonderscheidingen, lijsten van de regimentscommandanten en de garnizoenen, registers op persoons- en plaatsnamen, de afstamming van het regiment vanaf 1814 en nog veel meer. Een uitgebreide bronvermelding completeert het geheel. Jammer is dat de situatieschetsen bij de beschrijvingen van de krijgsverrichtingen erg onduidelijk zijn en een goede loep behoeven.
Ook uit de titel van dit boek blijkt weer dat afstammingen van voor 1814, zoals vastgesteld bij KB van 12 maart 1977, nr. 101 en de daarbij behorende Ministeriële Beschikking helaas nog niet 'leven' bij de Koninklijke Landmacht, anders was er vast ook meer aandacht besteed aan de

oudste stamonderdelen van het regiment, te beginnen bij de Vaan Lansiers van Paulus Bacx, opgericht 17 october 1588.
Niettemin is '175 jaar Regiment Huzaren Van Sytzama' een regimentsgeschiedenis die ik iedere beoefenaar van de militaire historie van harte han aanbevelen.

Het boek is te verkrijgen bij de samensteller, ons lid luitenant-kolonel der Cavalerie b.d. M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage, voor *f* 39,50 exclusief verzendkosten à *f* 6,50, over te maken op ABN, rekeningnummer 55.31.22.770 t.n.v. Stg. Reg. Huz. Van Sytsama, 's-Gravenhage.

H. Muller

'Bronzen Leeuw-Bronzen Kruis', Militaire dapperheidsonderscheidingen. Auteur H.G. Meijer. Uitgave 'De Bataafsche Leeuw'. Prijs *f* 65,-.

Dit boek, met een voorwoord van Z.K.H. Prins Bernhard is schitterend uitgevoerd in een kloek formaat, 320 bladzijden vol wetenswaardigheden, niet alleen over de onderscheidingen zelf, doch eveneens over degenen aan wie deze decoraties werden verleend.
Er staan zeer veel foto's in zowel in kleur als zwart/wit. Er is een register waarin alle gedecoreerde genoemd staan met details over rang en functie, onderdeel, Koninklijk Besluit, al of niet postuum verleend en de reden waarom verleend, plaats en tijdstip van de betreffende krijgsverrichting, eventueel met vermelding van scheepsnaam.
De auteur, ons medelid, tevens afdelingscorrespondent, heeft met dit boek een zeer belangrijke bijdrage geleverd aan de kennis over deze dapperheidsonderscheidingen. Een boek, dat in de boekenkast van iedere op het gebied van decoraties geïnteresseerde thuis hoort en alleszins zijn geld waard is.

P.H.Th. Dumon

Verzameling van verordeningen voor de Koninklijke Marine.
Bijlage 0 bij het voorschrift betreffende de eerbewijzen en het ceremonieel (VVKM 19).
Overzicht van kleuren en afmetingen van vlaggen, vaandels enz. van belang voor de Koninklijke Marine (NATO-stocknummer: G 7610-17-703-6201).

Kl. Sierksma

Per 20.02.1990 ontving ik de stevig uitgevoerde klemband met een geheel vernieuwde inhoud. Tevoren bestond vergelijkbaar een 'Herziene uitgave' onder gelijke titel als Nr. 9 (VVKM 9), die na vele wijzigingen en aanvullingen (sedert juni 1963 zestien keer) langzamerhand verwarrend voor de gebruiker was geworden. Ik zal niet de wijzigingen en dergelijke bespreken, maar meen dat enkele kritische notities bij de 84 bladzijden prenten met tekst plus twee aanhangsels met 8 bladzijden hier op zijn plaats zouden kunnen zijn.
Naast de vlag van het Koninkrijk, de geus, de vlag van de Nederlandse Antillen (met 5 sterren) en de wimpel vindt men nu mede op één blad in mooie heldere kleuren de vlag van Aruba. Hierbij valt op dat de drukker zich de moeite heeft gegeven, voor het blauw van deze vlag een (heel weinig) andere tint te zoeken dan voor de andere vlaggen en wimpel. In de beschrijving wordt dit blauw aangeduid als 'Larkspur, overeenkomstig het (sic!) 'British Colour Council Dictionary of Colour Standards, no. 196, ook genaamd 'U.N. Blue'.' Op blad 19 is dit kleurenverschil bijzonder duidelijk, n.l. in de onderscheidingsvlag voor de Gouverneur van Aruba, waar de Arubaanse vlag in schijfvorm op wit tussen twee smalle banden rood-wit-blauw prijkt. Overigens is laatstbedoelde afbeelding in zoverre onjuist dat de schijf met een dunne zwarte contour is omgeven: dat is officieel niet beschreven! Bij de Koninklijke vlag, op blad 9, valt het op dat het koninklijk en rijkswapen op het midden gedekt is met een koninklijke kroon, die in afwijking van wat gebruikelijk is, hier van oranje gevuld is. Deze fout is waarschijnlijk ontstaan doordat de 'ledige' kroon op de andere onderscheidingsvlaggen (prins Claus, prinsen zoons van koningin Beatrix, prinsessen dochters van prinses Juliana, enz.) steeds op oranje ondergrond (kruis) staat en daar dus op doorzicht oranje toont. Op blad 11 valt op de aanduiding: 'De onderscheidingsvlag van Z.K.H. Prins Willem-Alexander en zijn broeders.' Men had mogen verwachten de aanwijzing dat dit de vlag is van de Prins van Oranje en diens

broeders. Uiterst merkwaardig, zo niet fout, is de kleur grijs in de kwartieren aan vluchttop en broekhoek bij de onderscheidingsvlag van Prins Bernhard. Mogelijk wilde men hiermede zilver aanduiden, maar dit moet wit zijn. Dezelfde fout werd ook in de eerdere uitgave op blad 9 (Avb 4) gemaakt en later verbeterd. Uitstekend is daarentegen het onderscheid in de tinten blauw van de broektop en vluchthoekkwartieren en die van het wapenschild op het midden. Ik kan niet nagaan, hoe de knoppen van de Lippe-rozen in de vlag in de juiste stand staan; nu zijn ze in beide kwartieren draaiend in de richting van de broek, in de vorige uitgave was de draaiing aan de vluchtzijde afgewend . . .
Een aanwinst en verbetering lijkt de fotografische weergave van de vaandels (adelborsten, mariniers, onderzeedienst, marineluchtvaartdienst, mijnendienst) en de Onderscheidingsvlag (Rampenbrigade), waaruit een aantal verschillen met de vroeger getekende vaandels en vlag tevoorschijn komen. Bij het adelborstenvaandel heeft de initiaal W een andere vorm dan op tekening; er blijken spitse kroonband-parels aanwezig te zijn en geen ronde; de vaandelkwasten zijn anders uitgevoerd dan getekend. Overigens, op de foto's van de andere vaandels blijken de vaandelkwasten telkens weer in van elkaar afwijkende manier bevestigd, geknoopt enz. Is daar geen eenheid van uitvoering in?
Bij de aantekeningen over de Afmetingen van de vaandels is wellicht een opmerking op zijn plaats, die ook voor de vlaggen geldt. In afwijking van wat thans (vrijwel) internationaal gebruikelijk is - namelijk dat de afmetingen worden aangegeven als 'hoogte x lengte=' - blijkt te onzent nog de oude indicatie gehandhaafd, namelijk eerst de lengte en vervolgens de hoogte. Bij de vlaggen is dit nog wel begrijpelijk omdat men nog altijd de traditionele aanduidingen hanteert van 'kleden'. De Koninkrijksvlag als topvlag bijvoorbeeld: 3-kleeds =225 x 150 cm. Volgens de regels van vlagbeschrijving zou dit een vlag moeten zijn (letterlijk) met een groter hoogte dan lengte! Bedoeld is natuurlijk een vlag waarbij hoogte en lengte zich verhouden als 2:3; in het voorbeeldgeval dus: 150 x 225 cm.
Op blad 49 valt de Onderscheidingsvlag van de inspecteur-generaal der krijgsmacht op, omdat ook hier weer het schijfvormig medaillon omgeven is door een zwarte contour. Trouwens de banen in de vlaggen (rood-wit-blauw) zijn ook ten onrechte van elkaar gescheiden door zwarte lijntjes: het lijkt alsof een naainaad is weergegeven, maar in feite is het 'gemakzucht' van de drukker: het pas- en sluitwerk is moeilijker zonder die contourlijntjes.
De Vlag ter verkrijging van een loods (KB. 9 okt 1934; Stb. 541) is niet meer opgenomen. Uit de praktijk dat loodsen niet meer per vlag worden opgeroepen? Andere marines en scheepvaart kennen (vrijwel internationaal) toch nog wel de 'nationale vlag met witte zoom' voor dit doel. Het fanion van de mijnendienst (blad 73) heeft een merkwaardige bruine kleur gekregen; kennelijk een fout van de drukkerij want de andere oranjekleuren voor vaandels, vlaggen en fanions zijn bijzonder helder en goed geslaagd. De emblemen (mariniers, marineluchtvaartdienst, onderzeedienst, mijnendienst, marine-vrouwenafdeling, geneeskundige dienst, dienst der hydrografie, geestelijke verzorging, marinebewakingskorps) ontbreken - helaas - in de nieuwe klemband. Zouden ze nog als Aanvulling komen? In elk geval was een exacte afbeelding van 'Het embleem der Koninklijke Marine' (gekroond anker) voor velen nuttig; de waarde van een afbeelding met Standaardafmetingen voor 'De vlaggestandaard op motorrijtuigen' (voorheen blad 57-55) was uiteraard wel twijfelachtig . . .
Bij de als 'bijlage' ook nu weer opgenomen zwart-wit afbeeldingen van de natie- en de oorlogsvlaggen van de NAVO-landen is - uiterst merkwaardig - de aanwijzing van de broek (of: broekzijde met vlaggestok) weggelaten, wat voor rechts-links lezenden vreemde consequenties zou kunnen hebben: aan welke kant zit de stok of mast? Men moet deze eenvoudige vlagafbeeldingen meer als een aanwijzing zien dan als een stuk documentatie: de verdelingen van vlaggedoek en kruisen daarop bij de vlaggen van Skandinavische landen is weinig conform de feitelijke officiële situatie.

Al met al: een keurige nieuwe uitgave, de Koninklijke Marine waardig, met hier en daar de (wel in vlaggeboeken bijna traditionele, maar) de Koninklijke Marine onwaardige fouten en foutjes.

AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAP 13 *Kl. Sierksma*

De Polen van Driel door George F.Cholewczynski, Uitgave Lunet, Naarden.

Eindelijk dan een boek speciaal gewijd aan de 1e Poolse Onafhankelijke Parachutisten Brigade. In de vele honderden boeken die aan Operatie Market Garden werden gewijd,

kwamen de Polen er vaak nauwelijks aan te pas. Daar is nu gelukkig een eind aangekomen door dit boek van een Amerikaanse auteur van Poolse afkomst. Mede door de contacten en de vertaling van Geert Maassen jr. kwam dit boek eerst tot stand in Nederland. Het boek is met bijna 300 authentieke foto's, kaarten en documenten geïllustreerd.
De schrijver begint met het Polen uit het einde van de 18e eeuw en via het geboortejaar van Sanislaw Sosabowski - de eerste commandant van de para brigade - komen wij bij de Duitse inval in Polen september 1939. Heel bewust heeft de schrijver u eerst terug willen voeren naar het oude Polen. Het formeren van de Poolse strijdkrachten in Engeland en speciaal de para brigade worden belicht. Het wordt september 1944, eindelijk worden de Polen ingezet, landen de eerste gliders met Polen ten westen van Arnhem en twee dagen later springt de brigade bij Driel. Nauwkeurig worden de gevechten gevolgd aan de hand van vele interviews. Het is of je er zelf bij bent zo exact worden acties en menselijke emoties weergegeven. De eerste contacten met de Nederlanders, het accepteren van hun hulp, het opzetten van een noodhospitaal. De figuur van Gen.Maj. Sosabowski komt er goed uit. Zijn problemen met de Engelsen, vooral die met Gen. Browning en Gen.Maj. Thomas worden goed belicht en als laatste een compagnies commandant die de terugtrekkende Engelsen moet dekken. Deze luitenant wordt beloofd: wij zeggen wanneer u terug moet trekken. Dat bevel komt nooit en zo raken zij in Duitse krijgsgevangenschap. Dit was niet nodig geweest als de Engelsen hem gewaarschuwd hadden zoals toegezegd. Later worden de Polen nog ingezet bij Heumen als bewakingseenheid, dit geheel tegen elke afspraak in.
De schrijver schroomt niet om in bedekte taal, naar mijn mening gerechtvaardigde kritiek te geven op de Engelse bevelhebbers. De manier waarop Sosabowski en de onder zijn bevel staande brigade door hen wordt behandeld. Hoe hij maanden na de slag om Arnhem onder druk van de Engelsen aan de kant wordt geschoven liegt er niet om. Deze en vele andere zaken worden helder naar voren gebracht in een boek dat je na een moeilijk begin in één adem uitleest.
Zes jaar van onderzoek, interviews enz. zijn aan dit opmerkelijke boek voorafgegaan.
Een zeer welkome aanvulling op alle boeken die er over Market Garden zijn verschenen en niet in uw boekenkast mag ontbreken.
Dit fraai uitgevoerde gebonden boek kost *f* 39,95.

Paul Vroemen

'Documentatie Tweede Wereldoorlog'.

Bij Uitgeverij Hollandia B.V. te Baarn zijn een vijftal belangrijke studies, van de luitenant-kolonel b.d. E.H. Brongers in herdruk verschenen.
Het zijn: 'De oorlog in mei 1940' (5e druk), 'Grebbelinie' (9e druk), 'Eén dag oorlog in Zuid Limburg 1940' (3e druk), 'De slag om de Residentie 1940' (7e druk) en 'Afsluitdijk 1940' (6e druk).
Op zijn eigen, boeiende en meeslepende wijze beschrijft de auteur (afdelingscorrespondent Tweede Wereldoorlog) de strijd op de verschillende fronten en geeft als het ware een ooggetuige verslag met op essentiële momenten deskundig commentaar.
Geïllustreerd met vele foto's en situatieschetsen vormt ieder deel op zich, een belangrijk document over de strijd in de meidagen van 1940.
De oorlog in mei 1940 geeft het relaas weer van de ongelijke strijd tussen het verouderde Nederlandse leger en het sterke, moderne Duitse leger.
In een zestal hoofdstukken wordt van dag tot dag een overzicht gegeven van de vijfdaagse strijd.
'De oorlog in mei 1940', E.H. Brongers, Hollandia/Baarn, ISBN 90.6045.238.0, prijs *f* 24,90.

Eén van de bekendste lokaties waar door het Nederlandse leger, heftige weerstand is geboden, is ongetwijfeld de Grebbelinie, meer bekend als de Slag om de Grebbeberg.
De auteur beschrijft hoe de massale Duitse aanvallen vastliepen op het standvastig verzet van Nederlandse eenheden.
'Grebbelinie 1940', E.H. Brongers, Hollandia/Baarn, ISBN 90.6045.318.2, prijs *f* 24,90.

In 'Eén dag oorlog in Zuid-Limhurg' geeft Brongers een voor ieder duidelijk beeld van de militaire gebeurtenissen voor en tijdens de Duitse invasie. Hij schetst het verzet van een gering aantal Nederlandse militairen tegen een grote Duitse overmacht.

'Eén dag oorlog in Zuid-Limburg 1940', E.H. Brongers, Hollandia/Baarn, ISBN 90.6410.075.6, prijs *f* 24,90.

In 'De slag om de residentie 1940' worden op onnavolgbare wijze de gebeurtenissen in en rond Den Haag beschreven, waar Duitse luchtlandingseenheden volkomen werden uitgeschakeld. Veelvuldig maakt Brongers gebruik van persoonlijke indrukken van Nederlandse en Duitse militairen.
'De slag om de Residentie 1940', E.H. Brongers, Hollandia/Baarn, ISBN 90.6410.073.7, prijs *f* 34,50.

Overste Brongers beschrijft in 'Afsluitdijk 1940' de heldhaftige tegenstand van de Nederlandse eenheden in de wandstelling en de verdediging van de kazematten bij Kornwerderzand. Daarnaast besteedt hij uitgebreid aandacht aan het Duitse aanvalsplan, de gevechten in Groningen en Drenthe alsmede de Duitse opmars door Friesland.
'Afsluitdijk 1940', E.H. Brongers, Hollandia/Baarn, ISBN 90.6410.078.8, prijs *f* 24,90.

J. van den Berg

'Oorlog in de middeleeuwen', door A.J. Brand (red.).

Een boek met in het oog lopende zwakke en sterke kanten. Het bevat zeven artikelen, een inleiding en een waardevolle vertaling van Hendrik van Gorkums, **De rechtvaardige oorlog**. Het register is uitvoerig. Voorop gesteld: uitgaven als deze zijn in ons land uitzonderlijk en zeker waardevol. Waarom waardevol? Vanwege de artikelen van K.A. Ottenheym 'Oorlog rondom kastelen' en van B. Maso 'Zij dorstten niet naar het bloed van hun broeders'; samen bijna 40 bladzijden. Ottenheym geeft een gedegen overzicht van de voornaamste problemen bij het veroveren of verdedigen van een kasteel. Maso is het opgevallen dat in de 12e en 13e eeuw een aantal gewapende conflicten, relatief gezien weinig slachtoffers kostten. Zijn betoog is voor wat betreft Frankrijk en Engeland gefundeerd en consistent, alleen jammer dat de Noordelijke Nederlanden buiten beschouwing bleven. Waren Westkapelle, 1253 en Woeringen, 1288 geen bloedige strijdtonelen? Eigenlijk is de sociologische excurs over Zulu's van een eeuw geleden, weinig relevant. De inleiding is erg rommelig en vaag: wie alles wil vertellen, vertelt niets, zo lijkt het. Het artikel van M.J.H. Madou over de slag bij Hastings en het 'tapis de Bayeux' is weliswaar stilistisch sterk, echter gezien verschillende studies van b.v. R. Allen Brown, weinig origineel. Meer moeite heb ik met de artikelen van H.A. Krop en C.G. van Leeuwen en, ten dele, met dat van J.W. Marsilje. In deze drie artikelen komt het belangrijke vraagstuk van de 'rechtvaardige oorlog' ter sprake. Terecht, maar waarom heeft de redakteur 1. dit zo zwaar laten wegen; 2. niet voorkomen dat er dubbele overlappingen zijn - Van Gorkums tractaat nog niet eens meegerekend? Had de te brede titel van het boek niet anders moeten luiden? Wat mij daarbij opviel, is dat het standaardwerk van P.H. Russell, *The just war in the Middle Ages*, Cambridge 1975, niet eens wordt genoemd. Mag ik positief besluiten met op te merken dat het boek fraai verzorgd is uitgegeven, niet in het minst vanwege de zwarte, stemmige, omslag.

OORLOG IN DE MIDDELEEUWEN', door A.J. Brand, (red.), gebonden, 181 bladzijden, 1989, Verloren, Prijs *f* 37,50.

Drs. R.P de Graaf

Nederlands-Indië - 1940-1950 in kort bestek, door S.A. Lapré, majoor der infanterie, RMWO-4.

Wij kennen de auteur uit zijn vorige boek (Het KNIL Bataljon Andjing Nica) en wij kennen hem persoonlijk. De reden waarom hij als veteraan van het KNIL dit werk schreef ligt in het feit dat hij telkens serieuze mensen ontmoette die (bewust dat er van 1940 tot 1950 ontzettend veel was gebeurd in Nederlands-Indië) hem vroegen om dit alles eens in het kort uit te leggen. Want de vragers zagen door de bomen het bos niet meer.
Welnu, dat is gebeurd. Lapré zette alles op 'n rijtje. En zo bevat het gemakkelijk te lezen boek 'in een kort bestek' de volgende hoofdstukken:

1. Voorspel van de oorlog in de Pacific.
2. De oorlog tegen Japan.
3. Capitulatie van Nederlands-Indië.
4. De Japanse bezetting.
5. Wat er gebeurde na de capitulatie van Japan.
6. De souvereiniteitsoverdracht.

De auteur heeft die periode 1940-1950 in Indië meegemaakt. Hij vult uit zijn ervaringen het overzicht aan en geeft zijn zienswijze. De nadruk van het boek ligt bij het vijfde hoofdstuk. In de ontstane chaos zendt onze regering de krijgsmacht massaal naar Indonesië. Het was bittere noodzaak. Want tesamen met het KNIL hebben de militairen uit Holland hele samenlevingen een rampzalig lot bespaard. Deze visie is belangrijk; zeker nu in de media vaak andere meningen worden verkondigd. Zeker was het zenden van troepen zinvol en de gehele operatie was geenszins nutteloos. Maar ook het gebeuren tijdens de Japanse bezetting krijgt voldoende perspectief; het verzet en de toestanden rond gevangen genomen verzetsmensen wordt op spectaculaire wijze uiteengezet.
Eind 1949 volgt de overdracht van de souvereiniteit (heden dus alweer veertig jaar geleden) en komt de opheffing van het KNIL. Ontzagwekkende gebeurtenissen. En aangezien iets van die omvang niet simpelweg alle problemen kan wegpoetsen, heeft de schrijver nog een enkel subhoofdstuk toegevoegd. Het betreft de coup-poging van de ex-kapitein Westerling en het verzet van de Zuid Molukken.
Het 'rijtje' van de gebeurtenissen is dan compleet. Daar zijn wij blij mee: want de geïnteresseerde Nederlander (oud of jong) heeft hier een zakelijk raamwerk te pakken en weet dus wat er in tien jaren zo allemaal in Nederlands-Indië/Indonesië heeft plaatsgevonden. Het geeft de lezer een gedegen uitgangspunt; de facetten waarover hij meer wil weten kan hij vervolgens gaan naslaan in de grote hoeveelheid literatuur die zoetjesaan over die tien jaren ter beschikking is. Vele originele foto's geven de 'couleur locale' goed aan; de lezer geraakt onder de indruk; het komt hem voor dat hij er zelf bij is geweest. Dat is de opzet van Lapré's boek geweest; een reeks impressies. Dat allemaal 'recht op de man af' en in kort bestek; men zal het gebruikelijke 'notenapparaat' missen. Hier is geen naoorlogs historicus aan het woord, maar een oud-compagniescommandant. Iemand die heel vaak de (scherpe) kogels om zich heen heeft zien en horen inslaan en die op royale wijze gedoopt is in bloed, zweet en tranen. De auteur is ridder in de Militaire Willemsorde, zoals bekend een dapperheidsonderscheiding die uitermate zelden werd verleend. Het is daarom dat wij veel waarde hechten aan zijn boek; en het is om de vele aangegeven redenen dat wij niet wakker liggen van een enkele aanmerking, die men op zijn werk zou kunnen maken.

NEDERLANDS-INDIË, 1940-1950, IN KORT BESTEK, door S.A. Lapré, 1989, paperback, 224 blz, kaarten en foto's, ISBN 90.800/340/10. Te koop bij de erkende boekhandels, prijs *f* 34,-. Maar alle veteranen kunnen voor betaling van een 'veteranenprijs' ook even contact opnemen met auteur Lapré persoonlijk: Hamburgerweg 35, 3851 EG Ermelo, telefoon 03417-51328.

C.A. Heshusius

BOEKEN KORT

Twintig passen heen, twintig passen terug. Herinneringen aan mobilisatie en meidagen, door Ton Schreutelkamp, Uitgeverij Wildeboer/Amsterdam 1990, omvang 224 pagina's paperback, ISBN 90-70661-44-6, prijs *f* 29,90.

Een boeiend maar bovenal aangrijpend verhaal van soldaat/luchtvaartartillerist Schreutelkamp. Wat hem aanvankelijk een avontuur leek, werd bittere werkelijkheid. Warm aanbevolen.

Het doel bereikt. Oorlogsherinneringen van mr. R.J.E.M. van Zinnicq Bergmann. Uitgeverij Van Mazijk/Leiden 1990, omvang 208 pagina's gebonden, ISBN 90-72572-03-3, prijs *f* 29,90.

Mr. Van Zinnicq Bergmann was één van de tientallen Nederlanders die dienst namen bij de Royal Air Force en niet werden ingedeeld bij de typisch Nederlandse squadrons 320, 321 en 322, maar individueel werden ingedeeld bij één der vele squadrons van Bomber-, Fighter- en Coastalcommand. Geen boek vol heldendaden, geen wetenschappelijke verhandeling, maar een eerlijk verslag van een Nederlander die zijn plicht deed.

Zeeuws-Vlaanderen. De geschiedenis van een grensgebied, door P.W. Stuy, De Walburg Pers/Zutphen 1990, 136 pagina's gebonden.

Deze interessante vlot geschreven studie behandelt de geschiedenis van een voor veel Nederlanders onbekend grensgebied. De auteur verdient alle lof hiervoor. Achter in het boek zijn twee toeristische grenspalenroutes opgenomen, die voeren door het afwisselende Zeeuws-Vlaamse landschap met zijn polders, dijken, kreken, Spaanse forten en staatse linies en het gebied, waar vele jaren smokkelaars en douaniers actief zijn geweest. Wellicht een idee voor een excursie van onze vereniging. De Walburg Pers maakte er een mooi boek van met een uitstekende lay-out.

Historische verdedigingswerken in Noord-Holland 1915-1940 is een uitgave van de Provincie Noord-Holland in de serie 'Provinciale monumenten Noord-Holland'.

Voor allen, die zich verdiepen in de geschiedenis van de vestingbouw is deze fraai verzorgde multoband een 'must'. Overzichtelijk gerangschikt en verlucht met vele duidelijke foto's en kaarten is het een publikatie van grote historische waarde.
U kunt de band bestellen bij de Provincie Noord-Holland, Dreef 3, 2012 HR Haarlem, tegen de prijs van *f* 61,- exclusief *f* 7,- verzendkosten (ISBN 9072624-04-1). Andere banden zijn in voorbereiding.

'Top Gun', door George Hall, een uitgave van Helmond B.V./1990, gebonden 192 pagina's, prijs *f* 29,50.

Een prachtig kleurenfotoboek van meer dan twintig vliegtuigen van de U.S.A.F., U.S. Navy en U.S. Marines. Bij elk vliegtuigtype worden beknopt de meest belangrijke gegevens vermeld. Vooral voor jeugdige spotters een welkom Sint Nicolaas geschenk.

Waalhaven 1920-1940. Ontstaan en ondergang van een luchthaven, door J.L. Arense, De Bataafsche Leeuw 1990, 112 pagina's gebonden, ISBN 90-6707-236-2, prijs *f* 39,90.

De naam Waalhaven roept bij velen van ons herinneringen op aan dat fraai gelegen (eerste) burgervliegveld met de Koolhovenfabriek aan de Waalhaven in Rotterdam. Auteur Arense heeft zich jarenlang verdiept in de geschiedenis van dit, op Schiphol na, belangrijkste vliegveld van voor 1940 in Nederland. Het resultaat mag er dan ook zijn. Zelf was hij van 1934 tot 1940, in dienst van de KLM, werkzaam op Waalhaven en kende derhalve het veld op 'z'n duimpje'.
Dit boek mag niet ontbreken in de bibliotheek van hen, die geïnteresseerd zijn in de Nederlandse luchtvaartgeschiedenis.

De Douglas DC-5. Een kort maar bewogen bestaan, door Piet C. Kok, De Bataafsche Leeuw 1990, ISBN 90-6707-234-6, 160 pagina's gebonden, prijs *f* 39,90.

Een boek schrijven van 160 pagina's over een vliegtuig, waarvan er slechts twaalf zijn gebouwd is bijzonder. Het moet dan wel een bijzonder vliegtuig zijn geweest. Dat was de DC-5 dan ook. Het werd in 1938 ontwikkeld om te voorzien in de leemte op korte afstanden. De toekomst zag er voor de DC-5 rooskleurig uit. Maar helaas strooide het uitbreken van de tweede wereldoorlog roet in het eten. De produktie werd stopgezet om alle aandacht te besteden aan de produktie van oorlogsvliegtuigen. Het korte, maar bewogen bestaan van de DC-5 werd door Piet Kok op sublieme wijze beschreven. Waardering ook voor de Bataafsche Leeuw die in z'n korte tijd twee waardevolle luchtvaartboeken het licht liet zien.

Jaarboek van de luchtvaart, vijfde editie 1989, onder redaktie van Thijs Postma, Uitgeverij De Alk/Alkmaar 1990, omvang 120 pagina's gebonden, ISBN 906013-982-8, prijs *f* 49,90.

Bij de verschijning van één der eerdere jaarboeken merkte ik reeds op 'goede wijn behoeft geen krans', welnu dit is op de vijfde editie van het Jaarboek van de luchtvaart wederom van toepassing. Een keus van deskundigen hebben weer tal van luchtvaartwetenswaardigheden die in 1989 plaatsvonden voor U opgetekend en voorzien van vele foto's. De overzichtelijke index maakt van het Jaarboek van de luchtvaart 1989 een onmisbaar naslagwerk.

KLM vliegtuigen, door Bart van der Klaauw, Uitgeverij De Alk/Alkmaar, omvang 144 pagina's gebonden, ISBN 90-6013-992-5, prijs *f* 49,90.

Eindelijk is het dan verschenen, een boek over de vliegtuigen van de KLM, toen en nu. Voor het eerst wordt een volledig beeld gegeven van alle vliegtuigen die hebben gevlogen bij de KLM, het Westindisch bedrijf van de KLM en de dochterondernemingen van de KLM. Hoe de vliegtuigen door kleine of grote verbeteringen het gerief van het reizen door de lucht een stap verder brachten. Van twee tot driehonderd passagiers, van 1.800 tot 300.000 kg, van 180 tot 950 km per uur.
De samensteller van het geheel is de nestor van de Nederlandse luchtvaartjournalistiek Bart van der Klaauw en De Alk maakte er weer een boekenjuweel van.

J. van den Berg

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend: vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL

BESTUURSMEDEDELINGEN

17de opgave aanvulling en wijziging op de ledenlijst van september 1987

Nieuwe leden

Botma M., Anna van Gelrestraat 6, 3882 CK
Putten 19 (RAF '39-'45) en 20 (Ned. Indië 1602-1950) X
Winter N. de, Hunneveldweg 69, 6903 ZL Zevenaar (algemeen)
Romeyn E.A., Rethelstrasse 3, 2000 Hamburg 52, Duitsland 1, 8, 9, 11, 20

Overleden

Goelst Meijer A.F. van, Kasteel 'De Waardenburg', 4181 AN Waardenburg.
Rietmulder J.J., Baron van Ghentlaan 8, 2253 TL Voorschoten.

Opzeggingen m.i.v. 1 januari 1991

Roscam Abbing-de Hoog, mevr. E., Ornsteinsingel 14, 3571 HT Utrecht.
Doorn, A.M. van, G. van Amstelstraat 66, 1213 AL Hilversum.

Adreswijzigingen

Houwen J. van der, Fort Nassau 41, 4931 EJ Geertruidenberg.
Phielix A, Kiepheugte 23, 9403 GL Assen.
Plink W.L., Midachten 53, 8162 CK Epe.
Verhoeff L., Industrieweg 1, 4041 CR Kesteren.

Ledenbestand

16de opgave aantal leden		459
nieuwe leden		3
		462
Opgezegd per 1-1-91	2	
overleden	2	
	4	
		4
17de opgave aantal leden		458

Stichting Maatschappij en Krijgsmacht

Defensie in de jaren '90
Op weg naar het minimum?

Onder het motto 'Defensie in de jaren '90. Op weg naar het minimum?' organiseert de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht zijn najaarsconferentie op vrijdag 16 november aanstaande. Er wordt gesproken door:

- Dr. R.H. Lieshout (Technische Universiteit Twente): 'Marginale militaire strategie. Over de betekenis van legers en wapens in het Nieuwe Europa - en omgeving'.
- Prof.dr. G. Teitler (Koninklijk Instituut voor de Marine): 'Beperkte gevechtskracht. Over de prioriteit van krijgsmacht(onder)delen, over wat zeker weg kan en wat absoluut moet blijven'.
- Dr. Th.J.G. van den Hoogen (Rijksuniversiteit Groningen): 'De bodem van de begroting. Over de externe druk om te bezuinigen en de interne wedijver om daaraan te ontkomen'.
- Prof.dr. C.W. Vroom (Koninklijke Militaire Academie): 'Het uitdunnen der rangen. Over werving voor en motivatie binnen een krimpende organisatie'.
- Dr. J.S. van der Meulen (Stichting Maatschappij en Krijgsmacht): 'Het draagvlak op z'n smalst. Over de integratie van maatschappij en krijgsmacht in het algemeen en dienstplicht en publieke opinie in het bijzonder'.

Deze inleidingen zullen worden becommentarieerd door een panel van co-referenten.

De conferentie zal worden gehouden in vergadercentrum Engels, Stationsplein 45 in Rotterdam. U kunt zich als deelnemer aanmelden door overmaking van *f* 35,- per persoon op giro 479513 van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht, Carel van Bylandtlaan 3, 2596 HP 's-GRAVENHAGE, onder vermelding van '16 nov.'. Bij dit bedrag zijn de kosten voor lunch, koffie en thee inbegrepen. U kunt zich ook telefonisch opgeven (070-3461259), waarna u een acceptgirokaart ontvangt. Uw inschrijving zal rond 10 november aanstaande schriftelijk worden bevestigd; tevens ontvangt u daarbij het programma met de exacte tijden. Nadere informatie kunt u verkrijgen bij het bureau van de Stichting.

AANMELDINGSFORMULIER

Ondergetekende, naam en voorletters: .....

Adres: .....

Postcode: ..... Woonplaats: .....

Ev. dienst- of kantooradres: .....

Telefoonnummer: .....

Ev. rang, functie, ambt: .....

Beroep: .....
wil gaarne toetreden als lid van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie.

De contributie, door hem/haar bepaald op *f* .....,- (minimaal *f* 35,-) zal worden gestort op de giro- of bankrekening van de penningmeester, na ontvangst van de daartoe bestemde acceptgirokaart.

Hij/zij wil wel/niet meewerken aan het orgaan.

Hij/zij stelt zich in voorkomend geval wel/niet beschikbaar voor een bestuursfunctie of als afdelingscorrespondent.

Hij/zij heeft belangstelling voor de volgende onderwerpen:

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

Te ..... op ..... 19..

.....

(handtekening)

In gefrankeerde enveloppe zenden aan de ledenadministratie:
Mevr. P.H.Th. Dumon, Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD DELFT.